

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáíye.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-iyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane.

² yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigaráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayaí-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae.

³ anó-nako, miráitaq kegaráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kétune. maami-máqté-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráíye.

⁴ miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minnâ áraíne.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékaráíyamma timá ámikaiye.

⁵ Érôtima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-nákóní áwîqa Tékaráíyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánákoma Éronin-annabikemma min-íníkón awîqa Irítabetie.

⁶ yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íraqôniq urááye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye.

7 miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

8 Tékáráíyan-anna-wayukama mayaírátáá owana Tékáráíyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáimá matáíye.

9 anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráíyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátáaqá agamá ákûq íkáae.

10 agamá ákûq-umumma í-kánáaráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áíkuteta nunamummá kêteta máqe-uraae.

11 ánibo Tékáráíyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq íyááregóní ayáánurapaq itó-uma máqe-uraiye.

12 Tékáráíyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo

13 kaqtó-nakoma Tékáráíyamma timá ámikaiye: “Tékáráíyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-iyápógóní áwîqa Yóáane té yamámiyo.

14 enáyakoma íraqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá páaq í-nayaba yimuqá maránóe.

15 uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awiqa wániye. ánibo wemá wááeni-nokaraq akoqnaá-nokaraqa íma nániye. ánibo wemá anóni áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye.

16 wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirumma waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye.

17 wemá Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnáama maména Iráiyaraa umá mamé wínimma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áikuiniye. Áánûqtuni aamma íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánammá mamá waeráinata yemá keqnáammá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

18 Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraine téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqna kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé.

19 ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íráqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo

20 ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq innaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

21 aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánammá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nói-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe.

22 anaaékaqa Tékáráiyama máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae

Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

²³ anaaékaqa Tékáráiyani mayaí-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye.

²⁴ anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye.

²⁵ Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyeye: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrikaq tigae iyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaarác ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaerác kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma páác íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

²⁶ abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátárêtibare.

²⁷ mórama inaarúmá áwîqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyeye. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. minnáqá Tébitin-annabikene.

²⁸ kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiomma min-ínikónôpaq uréna tiráiyeye: “kaayoné-yátáaqá etê waíno. Áánûqtuma etê máena írácô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyeye.

²⁹ Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ánibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyeye.

30 ánibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatîqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íráqôniq kéumakaiye.

31 itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Ítue té yamámiyo.

32 wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye.

33 wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyeye.

34 Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyeye.

35 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe.

36 itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaamaímá matokáiyeye. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráámanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóiyeye.

37 Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

38 ánibo Máriaama tiráiyeye: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá

ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtónakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹ mi-kánááráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúriabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráiyé.

⁴⁰ ánibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye.

⁴¹ Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnohaq máin-iyapogoma kanageq uráiyé. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana

⁴² anókaq ááyama tiráiyé: “máqte-noiniti aúkápikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiya min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákéna awíkaiye!

⁴³ kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketópaqa iráiyô?

⁴⁴ taákoma emá tíwátennama kéitaitana tíyáqnohaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráiyé.

⁴⁵ uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónabo emá amuqá kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráiyé.

Máriaani imá

⁴⁶ maamin-imá Máriaama maará tiráiyé: “kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwîqa múte kéyauyune.

⁴⁷ Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.

wéqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kémaraiye.

48 kemá paá wení mayái ínínánibo
wemá keqtábá aákaq matokákiye.

49 kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq
uráipoata

máqte-marabi-kayukama maa-kánááraké
yemá keqtábámá téta

‘Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye.’
téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwîkoma aokaríq kéiyé.

50 yemá náayubi weqtábá ikatîqa móra-wayukati-
kanaagaraq

káqo-kayukati kanaayábágáráq

kéo-kayukama yemmá

wemá arummá kéumayikaiye.

51 wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena

waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta

mirá onaae teq-qtátáákáráq

wemá mamá pípêban umátuwaniye.

52 kateko-yáínái-nákáá umá

kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-
yibiqtatama

mamá paábaq yukéna

káqomma paá-wayukama

yemmá múte yaútaiye.

53 ánibo yáayaba kéo-kayukama

wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.

maqmá ógikaimanibo

taíbaq-otamma makáa-kayukama

yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména

timá yíkaraiye.

54 ketáái títaubikokaq wemá timá

akoqnáá umákaimma

Áánûqtu paá matokáine.

Ítiráeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
áwáqnaa uréna

⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq
arummá umáyikena minnáyaba
aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine.”
téna Máríaama íbí tiráiyé.

⁵⁶ Máríaama Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena
anaaékaq wenamáapaq yauwéqma kóuraiye.

Irítabetima Yóóanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápo marakáni-kanaama yáwitana
iyápóma inaamaí marákáraiye.

⁵⁸ Irítabetin-anna-wayukagaraq móra-marukaq-
wayukagaraq uyátárai-nakoma Irítabetimma nôrabi
umákái-qtataaqtaba ítátuweta yimuqá marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké
kaumo-kánáaráqá min-iyápógóní áuma karánéta
urááe. min-iyápógóní áwîqa aboán áwîkaq
“Tékáráiyae” téta áwîqa yamámineta uráámanibo

⁶⁰ min-iyápógóní anóama téna “ímiye.” tiráiyé.
“ketáámá Yóóane tétaa áwîqa yamámenunatae.” téna
tiráiyé.

⁶¹ ánibo waayúkama tirááe: “mórama maamirán-
áwîqá enawaammá íma wáiyé.” téta tirááe.

⁶² mirá-timatuweta Tekáráiyama íma kanaaráq
aamá titatabóata yemá awaaméqá iyáánapo
umátuweta aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq
maamin-iyápógómmá yamáminono?’ téta tirááe.

⁶³ ánibo Tékáráiyama aúba agayaí-yátááqá ítama
maténa maará téna agatáiyé: “min-iyápógóní áwîqa
Yóóane.” titata yemá iyánáaq urááe.

64 ánibo é mikáq Tékáráiyama aamá keqnáámá áaimma átama kétena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

65 miráitata máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatîq urááe. ánibo mi máqte-qtataaqo pááq i-wálgóní watáagoma Yúriabaqa anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráíye.

66 máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-kayukama íyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá ítéta maará-tiraae: “anaaékaqa maan-íyápógómá náaraq umáwaq mániyo?” téta tirááe. ánibo uyátárai-nakoní akoqnááma wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

67 min-íyápógóní aboámá Tékáráiyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráíye:

68 “ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma wenáwîqa múte yauyónátae. wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena mamá paá kéumayikaiye.

69 móra-nakoma akoqnáá umá ketáái kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánéna kukáíye.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqíye. naayóbáqá

70 Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo minnáyaba Áánûqtu mirá-tiraine.

71 ketáái namuro-wáyúkágáráq yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq

yetí akoqnaábikema keqtaámá mamá
paábaq tiyuwánitae.

téna timá akoqnaá uráine.

⁷² ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena
wení anón-anon-aimma timá yarúmakaqtabama
'aákaq maranúne' téna Áánûqtuma tiráine.

⁷³⁻⁷⁴ ketáái namuro-wáyúkábíkémá mamá

paá umátikenataa túawaaq
tuqmá mái-aimma akoqnaá umá

ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.
wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáimá kémayetaa
ketáámá weqtábá ikatíqa íma éta

tirummá kámunanataa

⁷⁵ wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa

wenáurakaqa arupú umátaa

ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

⁷⁶ ánibo emá ketí páaqyan-iyapoma eqtábámá

'mú mikákáá anón-naqa

Áánûqtuma wení amuné-naré' téta tínoe.

anómma uyátárai-nakoni aakaqá

emá áqnaabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

⁷⁷ wení waayúkama timá yíminata

náayuwabi uyátárai-nakoma

yetí kúmiq-yataaqa mamá

paábaq kéyuwena awikátuwainayuma

yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

⁷⁸ ketáái Áánûqtuma keqtaámá

arummá kéumatikenata kaayoné kéiyee.

wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma

aabaúmá utaréna

kamá tágainikaa umá

79 ketááráqá Áánûqtuni márûpake
ómmá kamá kétagaiye.
náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
amakaq máawana

Áánûqtuni márûpake ókómá
kamá kétagainata
yemá kanaarác káoneta
kaayoné-ákác kanaarác uréire ínoe.”
téna Tékáráiyama tiráiyé.

80 anaaékaqa min-íyápógómá anómma aúkitana
wení aúgaraq arun-íyápógárác akoqnáá urááye.
ánibo Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq
máqena abarokác Ítíráaeo-wayukati yúrakaq páác
umá iráiyé.

2

Máriaama Ítumma marákáraiye.

1 mi-kánááráqá Títaa Ogáátatima móra amáan-
aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwîqa
agayaíkaae tiráiyé.

2 minnáma áqnáaba-kanaama yíwîqa mataámma
mi-kánááráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa
Tíriabaqa máqe-uraiye.

3 miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márûpaq
wéyáwé uréta yíwîqa mayánéta urááe.

4 Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye.
miráitana Yótêbima Náátárêtibake Kááriri-maruqa
yuwéna Yúriabaq Tébitini márûqa Béqtaremubaqa
uráiyé.

5 ánáakoma Máriaama ámûkaraq máitata wetê
kóuraaye.

⁶ yenáká má mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyé.

⁷ ánibo purumakaakóní naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóní aáwaq-ketibi ákáráiyé. minná waayúkama ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákatí waíyóya-namma íma wáqe-uráiyé.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipi-típiraq kawáá umátuweta máqe-uráae.

⁹ ánibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtópaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatíq uráámanibo

¹⁰ kaqtó-nakoma timá yímikáiyé: “keráwáqá ikatíqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtópaq átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye.

¹¹ mi-nókáámmá Tébitini márûkaqa móra-inikoma iyápóma marákáráiyé. minnáma yauwéqma keráwáqá tiwirái-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-naré.

¹² ánibo keráwáqá min-iyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-iyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-tapepi waguréna máiyé.” téna tiráiyé.

¹³ kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqei kaqtó-nakote ku máqe-uráae. ánibo

yemá Áánûqtuni áwîqa múte yaúyéta ibí maará-tiraae:

14 “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ánibo maa-márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waino.”
téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

15 yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe.

16 mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ánibo yemá ko aónaamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóní aáwaq-taapepi waguré máqe-uraiye.

17 ánibo yemá min-iyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-iyápóyábá timá yímín-aimma tirááe.

18 tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi itáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae.

19 yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áúyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uraiye.

20 anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráíye.

yemá Ítumma áwîqa yamámikaae.

21 anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-iyápógóní áuma kégareta áwîqa 'Ítue' téta yamá ámikaae. Ítuma íma pááq uréna anóani áyáqnobaq máitana kaqtó-nakoma min-áwíqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

22 anóakaraq wení iyápógaraq mamá íráqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-iyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye.

23 uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraiye: “áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráine.

24 yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amíyátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráine.

25 ánibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítíráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena

26 min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine.

27 miráitana Áánûqtuni Aaokaq-Áágómá
Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq
uyábékaiye. ánibo Ítumma anóyaa aboámá
awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááriq íyéta óyana

28 Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa
múte kéyauyena maará-tiraiye:

29 “uyátárai-nako, emá
timá akoqnáá umákaana-aimma
paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq
kemmá timuqá kémareq púyono.

30 ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

31 máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa
óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

32 uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa
emá mamá yokaa ónama
ókóráá kamá tágama Yéqtaeao-wayukayaba
ení aammá kéyiraatena

ení-wayukama Ítíráaeo-wayukama
anón-awiqa kéyimiye.”
téna Tímioni tiráiyé.

33 Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá
iyánáaq urááye.

34 ánibo Tímionima yemmá íráqôniq kéumayikena
min-íyápógóní anóama Máriaamma maará téna
timá ámikaiye: “taíbaq Ítíráaeo-wayukayaba yíkama
ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínôqtabagaraq
Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena
awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata
taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta

³⁵ aúpáq-yúyánámmá abarokáq pááq íniye. ániibo mórama tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.” téna Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

³⁶ mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-káritímáátímá awaikóté máqe-uraiye.

³⁷ anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye. ániibo abapaké kaumogáráq kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-árááqnágómá anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa awetá-urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraga múte yauyéwaine.

³⁸ mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna Áánûqtukaq ‘tikáiyé’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáarebaq awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹ yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárêtibaqa kóuraae.

⁴⁰ mikáqá min-íyápógómá anómma auréna ako-qnáá ínéna uráiyé. wemá itai-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Ítuma yuwaaqnógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

41 Îtumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítimáátíráqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane.

42 Îtuma yuwaaqñógoma wení karitimaatimá tiyááka umá kaayapóana wegáráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe.

43 anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-íyápómá Îtuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ániibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Îtuma máiqtabama íaonaraaye.

44 anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye.

45 anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Îtumma abáá urááye.

46 yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónááyamma anó-monoq-naupaq yirááti-wayukati aúkáapi máqe-uraiye. ániibo Îtuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye.

47 Îtun áama kéiteta yemá Îtuni itai-yátááqqtábámá wemmá aamá itáawana yauwéqma tin-áítábágáráqá ítama iyánáaq urááe.

48 ániibo anóayaa aboámá Îtumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Îtumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enaboté kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá

eqtábá abáámá kéuye.” téna Ítumma anóama tiráiyé.

⁴⁹ miráimanibo Ítuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq itaraayo?” téna Ítuma tiráiyé.

⁵⁰ ááqibo Ítuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraaye.

⁵¹ ánibo Ítuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Ítuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq ínítataaqa aúyánápí matokáiyé.

⁵² ánibo Ítuma anómma aúkitana wení itaiyátáákógaráq wenáúgogaraq íraqôniq urááye. Áánûqtugaraq maa-márábíké-káyúkagaráq aónaamma íraqôniq uráiyé.

3

nommá Peraí-náqá Yóáanema aamá tiráiyé.

¹ Títaama Táíbíriati tiyááka umá móra-tiyaapaqkaritimaatimo kéimma Pótíatí Pááíratima Yúriawayukati anó-kamaani-naqa máqe-uraiye. ánibo mikánááráqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uraiye. ánibo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáítibakaraq anó-kawaama máqe-uraiye. Aráiténiamá anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uraiye.

² mú mikákáá anó-monoq-nakaratama Áánatiyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékaráiyama áanikoma waayúkama

íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyé.

³ miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye.

⁴ Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyé:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa móra-nakoma ááyama kétéye.

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.

aammá mamá arupú oro.

⁵ aammá kubáutainabi maqma ógiraaro.

anumá uyátaina-maruqa mamá

márûte áráwáá oro.

kaé káina-amma mamá arupú oro.

aumáraamaq uráina-amma mamá arutáá oro.

⁶ máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá

atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoé.’ ”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷ netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikae téta yewana Yóáanema tiráiyé:

“keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq anaaékaqa áyamma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo?

⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero.

téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye.

⁹ Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiyé. Ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰ Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹¹ ánibo Yóáanema maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ánibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá mórai qíno.” téna tiráiyé.

¹² yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá peráinéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemma ítama aónaraae.

¹³ ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiyé.

¹⁴ miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóáanemma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráiyé.

¹⁵ aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá íyáqnoqbaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita

urááe: “Yóáanema Metáiyama yauwéqmataa tiwiraí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe.

¹⁶ miráitana Yóáanema yauwéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboq kemá kanaarâq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragárâq Áánûqtuni Aokaq-Áágókárâq keráwâqá nommá pétikaniye.

¹⁷ wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áíkuinimanibo táíq innama warárima aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiyé.

¹⁸ Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena mirái-waigoma aarawaabímmá Metáíyaqtaba átê-wataama tiráiyé.

Érôtima Yóáanemma ánnáma ámikaiye.

¹⁹ miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátááríq éna ábâkoni ánáaqa kényabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráiyé.

²⁰ miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ánibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráiyé.

22 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáiyē. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémarauone. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéiyē.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráiyē.

Ítun áítaubikoni yíwîre.

23 Ítuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráiyē. aarawaamá téta Ítuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

24 Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

25 Yáánaima Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Émotimma áanikoe.

Émotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Étarimma áanikoe.

Étarima Náágaemma áanikoe.

26 Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.

Tímíenima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

27 Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.

Téyaatioma Nérimma áanikoe.

28 Nérima Mérekimma áanikoe.

Mérekima Áárimma áanikoe.
 Áárima Kóutaamma áanikoe.
 Kóutaama Éramaraamma áanikoe.
 29 Éramaraama Éramma áanikoe.
 Érama Yótuamma áanikoe.
 Yótuama Eriétamma áanikoe.
 Eriétama Yóraamma áanikoe.
 Yóraama Máátáátimma áanikoe.
 30 Máátáátima Aríbaemma áanikoe.
 Aríbaema Tímionimma áanikoe.
 Tímionima Yútaamma áanikoe.
 Yútaama Yótêbimma áanikoe.
 Yótêbima Yónamumma áanikoe.
 Yónamuma Irááíakimma áanikoe.
 31 Irááíakima Mériamma áanikoe.
 Mériama Ménnamma áanikoe.
 Ménnama Mátáatamma áanikoe.
 Mátáatama Nétaanimma áanikoe.
 Nétaanima Tébitimma áanikoe.
 32 Tébitima Yétimma áanikoe.
 Yétima Óbétimma áanikoe.
 Óbétima Póáatimma áanikoe.
 Póáatima Tárámonimma áanikoe.
 Tárámonima Náátonimma áanikoe.
 33 Náátonima Aammínataamma áanikoe.
 Aammínataama Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
 34 Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
 35 Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.

Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Têmimma áanikoe.
 Têmima Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
³⁷ Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Énôkimma áanikoe.
 Énôkima Yérarimma áanikoe.
 Yérarima Maaérierimma áanikoe.
 Maaérierima Kénaanimma áanikoe.
³⁸ Kénaanima Énotimma áanikoe.
 Énotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaa-nopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awîqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye.

² mibáqá Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaakanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánááráqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maan-óqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana

4 Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamáa matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

5 ánibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena

6 Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq ánibo mora náawanabi aménááqá kanaaráq aménúne.

7 ánibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwîqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo

8 Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá maará kétéye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwîqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamáa wení mayáimá mayaa.’ ” téna Ítuma tiráiyé.

9 mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáarebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao.

10 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe.

11 ánibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áipí kétéye.” téna Tááqtaama tiráiyé.

12 Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiyē: “aamá maaráuma wáiyē. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’” téna Ítuma yauwéqma tiráiyē.

13 ánibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaaena óq-taoqtaba awé uráiyē.

Ítuma Kááriri-marupaq áaimma átama mayáimá matáiyē.

14 anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Ítuma yauwéqma Kááriri-marupaq iráiyē. ánibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiyē.

15 aarawaatí monoq-náúpáq káyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwíqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Ítumma anaaémma umákaraaē.

16 Ítuma Náátárêtibaq uráiyē. naayóbáqá Ítuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqe-uraipoana anómma aúráikaq uráiyē. ánibo Tabaatiráqá Ítuma monoq-náúpáq uyábékēna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyē. Ítuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínēna uráiyē.

17 ánibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáamá Ítumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíkomá maará-tiraimma aónaraiyē:

18 “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máiyē. wemá kemmá awaaméqá umátikēna áwáyoq-wayukabi

‘Metáíyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráíye.
 ánnábi máa-kayukama yemmá wataama timá-yimeq
 paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.
 yúramma karoparáina-wayuka
 yúramma káonaiyata
 náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
 mamá ayúqyikanunayaba
 uyátárai-nakoma timátíkaraiye.
¹⁹ minnámo pááq íni-kanaaraq
 uyátárai-nakoma wení waayúkama
 yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
 abarokáq timá-yimiyo timátíkaraiye.”
 téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Aítáíya
 agatáíye.

²⁰ Ítuma aúba-wannaama aráápatuwena yauwéqma
 kawáá-náqá ámituwena wemá yiráátinena maraq
 máqe-uraiye. ánibo máqtemma monoq-náúpáq máe-
 kayukama Ítumma wenamáa wemmá aayoq urááe.

²¹ ánibo Ítuma mikáq áaimma átáma aamá timá
 yímikaiye. maará-tiraiye: “Áánûqtuni wataama aga-
 matá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokáq
 kéíye.” téna tiráíye.

²² mirá téna timátúwáitata yemá Ítuni áwîqa múte
 yauyéta Ítuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-
 yúyánámmá ítéta iyánáaq urááe. miráimanibo yemá
 tirááe: “nôraq kéíyo? maan-náqá Yótêbini áráaqa
 íyaq máraniyo?” téta tirááe.

²³ ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “áraine.
 keráwáqá keqtábá maará tínoe. ‘tótáa-nako,
 enamáárîq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-
 ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná ketáámá

ítaraunataama emá móraiq umá maakáqá ení
márûkakarag mirá-owo.' téq keráwáqá tînomanibo

24 kemá keráwáqá árainmma kêtima-timune.
waayúkama yeqtí márûkake móra amuné-nákón
áama íma kéitaane.

25 kemá árainuramma keráwáqá kêtima-timune.
Íráiyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóinímmá
Ítíráeobaq máawata mi-kánáárqá aabayámmá
aúyakitana kaumo-kárítímáátigáráq móra-
tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráíye.
ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe.

26 miráimanibo mórama Ítíráeobake-kayukayopaqa
Íráiyama yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma
Íráiyamma Térabatibaq timákáitana Tááíranapaq-
marupaq móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá
máin-inikonopaq uráimiye.

27 miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iráítaani
kanaarákárqá netuqyaammá kárú-wayukama
Ítíráeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma
móra-nakomma íraqôniq uráíne. ímiye. Néímenima
Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá
atóbamakaraine." téna Ítuma Yéqtaaeo-inikoqtaba
tiráíye.

28 máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-
kayukama min-áímmá ítáama yeqtábá titatabóata
anómma íyaqtaba urááe.

29 páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq
yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq
awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma
awéqtátuwaneta uráámanibo

30 wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí

aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Ítuma móra-nakopike táí-aagomma watukáiyē.

³¹ Ítuma Kápéranabaq Káárirī-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye.

³² ánibo yemá Ítun ágaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Ítun ágoma akoqnáama wáitataboatae.

³³ monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiyē:

³⁴ “Náátárêtibake-naqa Ítuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí mái-nakoma tiráiyē.

³⁵ miráitana Ítuma táí-aagomma awáágéna tiráiyē: “emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráiyē. ánibo mi-táí-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye.

³⁶ minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeiyáá maará-tiraa: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náápaakaraq akoqnáágararaq wáinakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kítitata táí-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe.

³⁷ miráitana Ítuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiyē.

Pítaamma aítáako-araaqnama Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

³⁸ Ítuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ániibo Ítuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae.

³⁹ miráipoana Ítuma min-árááqnágóni amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguraiye. ániibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-árááqnágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyíkaraiye.

Ítuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰ aabaúamá kuperáné kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Ítunopataa yiwíqmeta írááe. ániibo Ítuma máqte-kayukama mórá-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayikaraiye.

⁴¹ táí-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ániibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Ítuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Ítuma Yúria-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴² aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ániibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe.

ánibo Ítuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo

⁴³ Ítuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Ítuma timá yímikaiye.

⁴⁴ ánibo Ítuma Yúria-wayukati monoq-náúpáq watáama timá yímikaiye.

5

Ítuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráiyé.

¹ móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébababaqa Ítuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááé.

² Ítuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópí-káárérátá únókóní áwábaq wáitana aónaraiye. ánibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópí-káárémá yuwéta kúqômma tete urááé.

³ Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááímoni Pítaani únópí-káaré. ánibo Ítuma Tááímoniqtaba ‘únópí-káárémá pááqyamma awétáme nékaka mó maraao’ tiráiyé. ánibo Ítuma únópí-káárébi uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

⁴ miráumatuwena Ítuma watáama timá yímituwena anaaékaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópí-káárémá yabitimáé non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqa yaao.” téna Ítuma Tááímoniqtaba tiráiyé.

⁵ Tááímonima yauwéqma tiráiyē: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboaq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiyē.

⁶ yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné uráiyē.

⁷ miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégómmá maqmá ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye.

⁸ Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiyē.

⁹ Tááímonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaaena ikatîq uráiyē. ánibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe.

¹⁰ kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááímonimma ábárawaaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ánibo Ítuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íuwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráiyē.

¹¹ mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaqa kéyuweta Ítuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

12 Îtuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Îtumma aónatuwena óípake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiyé: “uyátárai-nako, kanaaráq emmá akáinaama ketí karímá kanaaráq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiyé.

13 Îtuma ayáamma árútukena ánêkuyena tiráiyé: “kemmá tíkáiyé. emá atóbagao.” téna Îtuma tiráiyé. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakariye.

14 ánibo Îtuma akoqnáá-aimma timá-amena tiráiyé: “móra-nakomma íma timá-amiyó. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Îtuma tiráiyé.

15 miráitana Îtuma máqten-awaameq-yataariq ináikómá ókaraq wéyáwé uráiyé. miráitata netuqyaa-káyúkámá Îtun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikariye.

16 miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Îtuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiyé.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Îtuma mamá atóbamakaraiye.

17 móra-taoqa Îtuma máena aarawaamá kényiraatitata yaímma Péрати-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúriabakemma Yérútáárebakekaraq yama áíkutaee.

ánibo uyátárai-nakoni akoqnaágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye.

¹⁸ ánibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe.

¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ánibo mi-karí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe.

²⁰ Ítuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaaena tiráiyé: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

²¹ yemá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeíyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minná Áánûqtu wenamá wení mayáímíye.” téta tirááe.

²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnoabaq táí-tuyanamma móite-maite kéoo?

²³ nóin-inaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô?

²⁴ miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-

márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyé. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyé: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúrikaq páátákáá itó-uraiye. ániibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

²⁶ ániibo máqte-kayukama iyánáaq urááé. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí íyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraaé: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááé.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwîqa Aríbae. ániibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaaé ya waraa.” téna tiráiyé.

²⁸ ániibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyé.

²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naaupaaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááé.

³⁰ ániibo Péрати-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba

netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itarâq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénaao?” téta yemá tirááe.

³¹ ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe.

³² kemá arupú-wayukama yirummá waeraígáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraígáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

aáwaqa aammá auni-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nuna-mummá tirááe. ánibo yemá Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe.

³⁴ Ítuma yauwéqma tiráíye: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye.

³⁵ miráinata anaaékaqa min-ínímô mayané i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánáárâqá kanaarâq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráímma waéqma itaí-áípi téna wenamáárîq wetábá ‘aaramá mayané iníkâá-náqúne’ téna tiráíye.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itaí-áikárâq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení naayómmá

aq̄tábáá-kuberai-unamma yakákitanama aúgen-aq̄torake yakáqma naayón-áq̄tábáá-únákáqá íma káraataiye. ímiye. íma aokaríq kériye. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táíq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye.

³⁷ mórai q̄ umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbí íma aúgema wááénima yaqmá káitiye. naayón-áúwárátíbí áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táíq umáginaniye.

³⁸ ímiye. íma aokaríq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino.

³⁹ ánibo móra-nakoma naayó-kááéní-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noq̄tabama íma kákaiye. wemá maará téna kériye. ‘naayó-kááéní-nómmá minná íraq̄ône kériye.’ ” téna Ítuma waéqma itaí-áípi wení aúge-kataayaba tiráiyé.

6

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma.

¹ móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráiyé. ánibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe.

² minnáyaba yaímma Péрати-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áúmakaae. keráwáqá minná nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe.

³ Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyē: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune.

⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yoráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq

⁵ timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-naqiye.” téna Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyē.

ayáamma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

⁶ káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ániibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye.

⁷ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe.

⁸ miráitana Ítuma wenamáárîq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóao” titana min-nákómá ító-uraiye.

9-10 ánibo Ítuma máqte-kayukati yúrapí karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayááma arupú uwo.” téna tiráiyé. ánibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íráqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatataá paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Ítuma tiráiyé.

11 miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraae: “ketáámá Ítuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

12 mi-kánááráqá Ítuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Ítuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana aaqá irákáiyé.

13 aabaúmá utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkátuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyé.

14 móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítae téna áwîqa yamá ámikaiye. ánibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ánibo Yêmitiyaa Yóáane. ánibo Píripiyaa Paatááromiyue.

15 ánibo Máátiyuyaa Tómaátie. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonin áwîqa karuwaaq-naré.

16 ániḅo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ániḅo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutaruríq uráine.

netuqyaa-káyákábí Ítuma mayaímá matáine.

17-18 mi-káyúkámá iréta watáama kéitaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma táí-aagoma mái-kayukama Ítuma mamá íráqôniq umáyikaraiye. ániḅo Ítuma yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúriábakema Yérútáárebakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae.

19 ániḅo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá íráqôniq umáyikaniye.

Ítuma amuq-yatááqtábámá tiráiyē.

20 Ítuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiyē: “keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá maráaro. keráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma keráwáqtí minnáe.

21 keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma annaékaqa ógiranoē. keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma keqnáámmá wíráa ínóe.

22 ítáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá pááqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kéiyaqa keráwáqá timuqá maraínoē.

23 timuqá kэмарераq iráá yamá yaúmema-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyе. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma mórai q umá Áánûqtuni wataáama yirááti-wayukama mamá táíq umáyíkaraane.

24 keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kэмараawanama keráwáqtí túwaraikoma íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

25 keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyú má annaékaqa táayaba ínóe. íbêqa náayuwabi wíráa kéiyayuma annaékaqa ibiqá yaránóe.

26 máqte-kayukama keráwáqtábá íraqôn-aimma kэtiyama atéráaro. naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá mimórá-yátááriq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

27 óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kэtima-timune. móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá iyamma umátikaiya-kayukama mamá íraqôníq umáyíkáaro.

28 náayubi keráwáqá uwaatagááriq umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemma mamá íraqôníq umáyíkáaro. ánibo keráwáqá akáyáámma timá ti-wáágíya-kayukama nunamummá timáyíkáaro.

29 móra-nakoma táápááraqa yumá tíkaminaqa kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ánibo móra-nakoma keráwáqtí kúberai-unamma mamayaínaqa ókaraq keráwáqtí wáqtôma áméro.

30 máqtemma nói-qtatabi ítama káonaiyaqa itaíya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqtí nói-qtataarabi maiyaíyaqa kanaaráq ‘yauwéqma timiyo’ téraq ítimakaaro.

31 keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq umátikaiyaqa yemá íyaniq umá íráqôniq umáyíkáaro.

32 tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqô-meyamma nóiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama yemmá yirummá káyime.

33 móraiq umá waayúkama keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamáa íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nói-qtataaqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe.

34 ánibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkarraq inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nóiqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-yatáaqá paá káyime.

35 ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímeraq mamá íráqôniq umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yauwéqma mayaiyábá íabaa oro. keráwáqá miráiyana

anaaeékaqa keráwáqtí anó-meyamma waínaq Áánûqtuma mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni áanimaqaqqa mánoe. táí-wayukagaraq Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq kéyabiqyikaiye.

³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yíminiq umá mórai q umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákóráá umá aónama yainai-ááímmá

³⁷ keráwáqtí yainai-yátááqnápómá káqo-kayukama íma mamá kéyainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yainaino. káqó-nakoqtabama waabáqtí yúrikaqa ‘wemá íma árútáyiniq kéíye’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápí aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá mórai q umá yawwéqma ókaraq matéq kanaaráq umá mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yímêmma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

39 Ítuma káqomma mórama waéqma itaí-áíkáráq timá-yimena tiráiyē: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. móraiq umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áítanobaq metáyóye.

40 ániibo mórama itaí-yátááqá máyái-nakoma weni itaí-yátááqá arááti-nakomma íma kéuyataiye. máqtemma mayái-wáyúkámá itaí-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yirááti-wayukaraa aúrānoe.

41 keráwáqá nōraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi araatákaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátááqtábámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitāo?

42 nōraq itaráq keráwáqtí tîbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketîbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaao’ kéteo keráwáqtí túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaao? ureqáráaq-wayukāao, áqnáabaqa keráwáqtí túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqtí tîbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma tái-aramma kéiyaiye.

43 Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá tiráiyē: “írāqô-tagoma tái-aramma íma kéiyaiye. móraiq umá tái-yagoma íráqôn-aramma íma kéiyaiye.

44 waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta mikáq íráqô-tawabi tái-yawabiyo téta káonaae.

ánibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutoe. ánibo áwáábiqu-annarakema wááéni-aramma íma kégutoe.

⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo táí-nakomma táí-aimma áyáqnobake mamá pááq kéiyé. mirán-áúyánámmá áyáqnoqa ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

kayaq-áúyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyé: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao?

⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune.

⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá inéna iníkáá uráiyé. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiyé. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráiyé. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma auténa min-námmá awétárimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítíraiye.

⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiyé. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

7

ááiq-i-nakoni mayai-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiye.

² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayai-náqá ákaraiye. mi-káwáá-nákómá wení mayai-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráiyé.

³ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máiyé-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayai-náqá ya mamá atóbáíno tiráiyé.

⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye

⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamááríq monoq-námmá umátíkaraitaae.” téta tewana

⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiyé. naakóní waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá watáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboa ketí naaúma íma yínóne.

⁷ ániibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayai-náqá keqnaámmá atóbáíno.

⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaímá mayao titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ániibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaa’ túnanama kanaarác kéwiye. ániibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabác iyo’ túnanama kanaarác wemá kéiye. ketí mayá-nákóqtábá ‘emá maa-máyáímá mayao’ túnanama kanaarác mi-máyáímá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae.

⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkáapimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyáí-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe.

¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókác owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamá ákáraine. ániibo awaikógáráqá naayóbác pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-ínikótê irááe.

13 uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníqóqtábá 'ibiqá íma yaraao' téna Ítuma tiráiyé.

14 ánibo Ítuma waaqókák uréna pukái-nakoni kúkútaa-yataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqo mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaaq.” téna titana

15 mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráiyé. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye.

16 miráitata máqtemma aarawaamá ikatîq éta Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkápimma mórama Áánûqtuni anómma amuné-náqá pááq kéiyé.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínena iráiyé.” téta tirááe.

17 maamin-áíkmá Íqtuqtaba máqtemma Yúria-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráiyé.

Yóáanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá timáyíkaraiye.

18 máqtemma maami-qtátááqqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae.

19 ánibo Yóáanema wení kaayaq-iyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téta tirááe.

20 mi-kááyáq-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nommá perai-nákómá

kekárátamá enôpaq timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?" téna tiyé téta Ítumma tímá ámikaaye.

²¹ mi-kánááráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkémá netuqá waátáma táí-aagomma watukáiyé. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye.

²² Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráiyé: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítauqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae.

²³ itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama ke-qtábá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

²⁴ kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamá yéyanakama kóyana aarawaamá Yóáneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwáama yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo?

²⁵ keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae.

²⁶ miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-náráq

aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amunewayukama yemmá uyátáraiye.

27 min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqtí túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kėtiye.

28 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátárainanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma mái-nakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

29 Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayaí-wáyúkágáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo

30 Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáápiikema nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma íráqôn-amma yiráátimma yinaaeéma umámikaae.

31 ánibo Ítuma maará-tiráiyé: “maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúno? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataqa yemá íma yimuqá kémaraae.

32 yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraae.

‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá íma íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

³³ ániibo Yóáanema nommá perai-náqá iráimma wemá aáwaqa awetá éna wááéni-nomma íma néna uráiyé. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááé.

³⁴ íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóé.’ keráwáqá téq tirááé.

³⁵ miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itaí-yátáákóní áráabitiaq mááo? ímiye. itaí-yátáákóní áráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

mórama kumari áráaq-inikoma Ítumma aítaukaq ákûq-matawemma pérakaraiye.

³⁶ móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena weté aáwaqa má-naraaye. ániibo Ítuma mi-Pératí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye.

³⁷ mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena ítáimma Ítuma mi-Pératí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma Ítaraiye. miráitana mi-kúmiq-íníkmá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiyé.

³⁸ ániibo min-íníkmá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyé. ániibo kumari-íníkmá aqnuqómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkmá wen-aqnótáurake aqnumá Ítun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma kámoqnena ákûq-matawemma pérakaraiye.

39 mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Îtumma awíqme i-nákómá mirái-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá Ítaraiye: “maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaarác maamin-íníkmá Îtumma ánekuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itáníyô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímíye.” téna Pérati-nakoma aúyánámmá Ítaraiye.

40 miráimanibo Îtuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboaq timá ámenaae.” titana ániibo Tááímoni tiráiyé: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé.

41 “ítaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé.

42 min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaarác ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ániibo yenákábíkémhá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akáníyô?” téna Îtuma tiráiyé.

43 Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábíyaa kétune.” téna titana Îtuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Îtuma timátuwena

44 min-íníkmónôpaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naupaqa yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómhá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-

anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye.

⁴⁵ emá kemmá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye.

⁴⁶ emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqa kébetikaiye.

⁴⁷ miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátamaqma arummá kétimiye. ánibo Áánûqtuma móranakoni kúmiq-yataaqa arekáq umá matuwáinanama min-nákmá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena

⁴⁸ min-íníkmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétéwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁹ waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yaté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe.

⁵⁰ ááqibo Ítuma min-íníkmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtoraana-yataakomma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma káwiraiye. kaayoné-yátáápí waao.” téna Ítuma tiráiyé.

8

yaímna-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

1 anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wataama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ánibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe.

2 ánibo yaímma-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máátarini naayóbáqá min-íníkáópíkéma abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine.

3 Tútaama kíni Éróhini naaúpaqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwíqa Yóánaama min-íníkáókaráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ánayumma yukáine.

4 mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ánibo Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé:

5 “móra-nakoma ánayumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiyé. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítauqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye.

6 ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáiyé. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anommá íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguráiyé.

7 yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyé. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye.

8 tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáíye.” téna Ítuma tiráíye. óq-aimma arúbama tiráíye: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma waéqma itái-áímmá ti-wáígóní áaimma

9 yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itái-áíkóní áaiqtaba Ítumma ítama aónaraae.

10 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma wenamááríq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíkón áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itái-áímmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ánibo yemá aamá itánómanibo mi-wáígóní áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itái-áíkóní áaimma

11 maami waéqma itái-áíkóní áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minnâ Áánûqtun áamiye.

12 yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá ítáamanibo anaaékaqa Tááqtaama iréna mi-káyúkátí iyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yauwéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye.

13 yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáne. miráuraamanibo min-áíkómá íma ánûqa yamá marabímá kukáíye. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórama maqamá aónai-yataakoma

makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye.

14 mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá ítátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá maraí-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqti arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye.

15 miráimanibo ánayumma íráqô-mararaqo kuqti-wáígómá miráuma waayúkama aamá ítéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íráqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóni aménáápáq aúyoqma makááe.

16 waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóni aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mi-náúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe.

17 máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe.

18 keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ánibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná

Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itai-áímmá tiráíye.

Ítumma anóagaraq Ítumma ábâqawaayugarare.

19 mi-kánááráqá Ítumma anóagaraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaga kanaaráq íma úyôwaniq urááe.

20 yaímma-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “enanóagaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe.

21 ánibo Ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

22 móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópí-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wiyataao.” téna tiráíye. mirá titata yemá únópí-káárébi kóuraae.

23 únópí-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ánibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópí-káárébi má kéogiraitata yemá únópí kumá yubékineta urááe.

24 ánibo yemá Ítumma ko awáutureta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ánibo Ítuma itó-urena uwááma yóráiwaigokaraq únón-iyámá metaikáráq yiwááguraiye. ánibo anón-uwaagogaraq únón-iyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye.

25 wení íyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqti itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyó?” titata yemá ikatîq éta iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

aíbôq-nakopike Ítuma waátáma táí-aagomma watukáiyé.

26 anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Káárirí-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye.

27 Ítuma únópi-kááremá yuwéna mi-márúkáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikáq iráiyé. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáiyé. min-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine.

28-29 taíbaq-yupaama waátáma táí-aagomma wemmá yáqtoqma akoqnáá uráiyé. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókáq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyé.

30 ánibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwîqa náawabono?” téna Ítuma titana ánibo wé tiráiyé: “ááiq i-wayukamune.” téna

yauwéqma tiráiyé. netuqyaamá táí-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta

31 Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wáimaiqnoabaqa mibáqá Áánûqtuma keqtaá táimeyamma timíniqtaaibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

32 mi-márúkóní waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúma naté utááe. miráitana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae.

33 ánibo mi-tái-áágómá min-nákópíkémhá ayuwéta pó-anabitaá uyábékaae. péqmareta áitanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nomhá nawíketa máqtemma pukááe.

34 miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá miráiqтатаaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae.

35 miráitata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ánibo mikáké Ítunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatîq urááe.

36 ánibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbainaimma tébakaq-wayukama timá yímikaae.

37 ánibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtaá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatîq kététaoata mirá-tiraae. miráitana Ítuma únópi-káárébi uyákébereta wení iyápó-annagaraq yauwéqma

kóuraae.

³⁸ min-náqá táí-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráiyē: “kemá etê ónááq kéune.” téna tiráiyē. miráimanibo Ítuma yauwéqma kétimakena timá ámikaiye:

³⁹ “emá ení márûpaq yauwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááríqo umákáiqtabama wataáama mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Ítuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Ítuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

⁴⁰ Ítuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae.

⁴¹⁻⁴² ániibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwîqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-káwáá-náqíye. miráitana min-nákómá Ítuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráiyē.

⁴³ Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ániibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-íníkkómá inaaútamma ákáitana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárímá íma kanaaráq atóbamakaraiye.

44 min-íníková Ítuni anaaépake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtóráq ayáámma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-karígómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáráiyé.

45 ánibo Ítuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráiyé. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááé. ánibo Pítaama maará-tiraiye: “kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana

46 Ítuma tiráiyé: “móra-waigoma tineq ayáámma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmá aónáúnama ketí akoqnáama yaímma tiyuwéna kóuráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

47 min-íníková mi-qtátááqá káonenama aúpáq iyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrikaq Ítun-aneq ayáámma noiqtababi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguráiyé.” téna tiráiyé.

48 ánibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakáiyé. kaayoné-yátáápí wao.” téna Ítuma tiráiyé.

49 aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóní mayaí-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikáiyé: “enayáámûkoma áqa pukuráiyé. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráiyé.

50 ááqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráiyé: “emá ikatîq íuwo. emá paá itáíq-

itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵¹ ánibo Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá ítaae. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóóanemma káwirena Yêmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kúra umá yiwîqmena Ítuma utáiyé.

⁵² ánibo máqte-kayukama min-iyápóyábá ibiqá kéyareta máqe-uraae. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yaráaro. min-iyápómá íma pukáiyé. wemá paá aúwaguraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵³ ánibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-iyápómá pukuráitataboata wíráa urááe.

⁵⁴ miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóní ayáákaq múte káyaagtorena tiráiyé: “inaarúo, itóaao.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵⁵ ánibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráiyé.

⁵⁶ ánibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráiyé.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkama Ítuma awaaméqá umáyikena yiwîkai-kayukama timáyîkaraiye.

1 Ítuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaakaraq yímikaimma yemá waátáma mútûq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye.

2 mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kêteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyíkaraiye.

3 ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra naí-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro.

4 ánibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa paá min-náúpáq máéro.

5 ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaqa ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraraq kóóraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráíye.

6 miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

7 kíni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáígoní watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóóanema pukáipike ító-uraiye.’ téta tirááe.

8 káqo-kayukama tirááe: “Íráiyama pááq iyé tirááe.” ánibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórama naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike ító-uraiye.” téta tirááe.

9 miráitana Érótima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnoómá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

10 Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ánibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaq Beqtáirapaq urááe.

11 anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ánibo Ítuma keyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkai-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ánibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

12 aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyíkénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe.

13 miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamáárîq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Ítuma tiráíye. ánibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákárâq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae.

14 miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. ánibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá álkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá álkuma máéro.” téna tiráiyé.

15 miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá álkuma máqe-uraae.

16 miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiye’ tiráiyé. ánibo minóyáákáráq yakaráq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae.

17 ánibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáiyae’ tiráiyé.

18 móra-taoqa Ítuma wenamá nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqe-uraae. ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráiyé.

19 ánibo iyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perai-naré kéte. ánibo yaímma-wayukama téta Íráiyae kéte. ánibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte.” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá kenamááríq keqtábámá náawae téraq kéteo?” téna ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwiráí-náqóne.” téna tiráiyé.

Îtuma téna 'pukéq yauwéqma itó-onune' tiráiyé.

21 mirá-timatuwaitana Îtuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye.

22 Îtuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaémma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatánana keqnáámmá itó-iniye.” téna Îtuma wenamáárîq wetábá tiráiyé.

23 ániibo Îtuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: “náawabi ketinaaé waránaae ténama wemá wenamáárîq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínna-nakoma tinaaé waráino.

24 náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye.

25 itáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábiké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo?

26 ániibo móra-nakoma keqtábágárâq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágárâq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye.

27 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama

íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.”
téna Ítuma tiráiyé.

Ítun áúgoma mamá aokaríq uráiyé.

²⁸ min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma
abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama
káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena
umáena anubaq nunamummá tínéna yiwíqme
utáiyé.

²⁹ nunamummá kétena máitana Ítun óíkoma
mamá aokaríq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá
auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye.

³⁰ ánibo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye.
min-nákámá Mótetiyya Iráíyae.

³¹ yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-
qtataariq éna Ítuma Yérútáárebaq puíníqtaba
watáama tirááe.

³² Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq
itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá
waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni
tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráíyati tágama-yataaqa
aónaraane.

³³ Mótetiyya Iráíyama Ítumma ayuwéta kóiyé.
kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaiye:
“kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama
minná íraqône. ketáámá kaumo-námmá ónúntaae.
móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini
naané. ánibo móra-namma Iráíyana naané.”
téna Pítaama tiráiyé. ánibo Pítaama íma ítama
arútárenaboana min-áímmá tiráiyé.

³⁴ Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-
konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba
urááe.

35 ániibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráiyē: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna min-áíková tiráiyē.

36 min-áíková mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Ítuma wenamá máqe-uraiyē. ániibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiyē.

37 aabáyaama min-ánúvá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae.

38 ániibo mi-káyúkábíkémá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiyē: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamá kímora-iyapoma ákáraune.

39 ániibo mórama táí-aagoma min-íyápómá yáqtoqma akoqnáá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágáregómá ôriq kéiyē. mi-tái-áágómá áú-aíqa aména íma yuwéna kégoiyē.

40 kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítumma timá ámikaiyē.

41 Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keráwáqá aarawaamá maa-kánááráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiyē. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-náková timá

ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴² min-íyápómá aapaqá kéíqtaba mi-tái-áágómá min-íyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-íyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye.

⁴³ minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Ítuma puíníqtaba kaumbáq tiráiyé.

ánibo mi-káyúkámá Ítuma máqteni q i-qtátááqqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye:

⁴⁴ “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkoní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatíq éta Ítumma min-áíkoní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

⁴⁶ yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tirááe.

⁴⁷ ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati íyáqnobaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye.

⁴⁸ ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-íyápómá áwáqnaa

énama minnâ kemmá tíwáqnaa íniye. ániibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minnâ kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiyē. máqtemma keráwáqtí aúkápikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyē.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minnâ keráwáqtí aanábóé.

49 Yóáanema yauwéqma tiráiyē: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táiaagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaémma íma kéwaraipoataa ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyē.

50 miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá minnákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minnâ keráwáqtí aanábómíye.” téna Ítuma tiráiyē.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Ítumma paábaq watukááe.

51 Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiyē. miráitana Ítuma Yérútáarebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye.

52 ániibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááe.

53 miráimanibo mi-márúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye.

yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae.

⁵⁴ kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tirááye.

⁵⁵ miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yíwááguraiye.

⁵⁶ ániibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Ítun anaaé waráné i-naré.

⁵⁷ yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíne innabáqá kegáráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráíye.

⁵⁸ ániibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muriánóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáíye.” téna tiráíye.

⁵⁹ ániibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaaé waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaaráq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráíye.

⁶⁰ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ániibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráíye.

⁶¹ ániibo keqnáámmá móra-nakoma tiráíye: “uyátáraana-nako, kemá enanaaé waránáá

kéunamanibo emá kanaaráq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyáama mó yímíqma máéro timá yíkátuwero.” téna tiráiyé.

⁶² ánibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaaépaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaaráq íuwiniye.” téna Ítuma tiráiyé.

10

Ítuma abapaké kaayaq-tiyááká-wáyúkámá timáyíkaraiye.

¹ anaaékaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tiyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnaabaq urááe. ánibo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaékaq Ítuma wíníqtaba uráiyé.

² ánibo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópí ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóní aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayaí-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino.

³ keráwáqá kóoro. ánibo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe.

⁴ keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamá oro. ánibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero.

⁵ móra-naupaqa uyábereq áqnaábaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero.

⁶ ánibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópí yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno.

⁷ keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. ánibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayaíráq-nákómá kanaaráq wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro.

⁸ ánibo keráwáqá mera-márúkákq uyáberaiyata mi-márúkákq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaaráq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro.

⁹ ánibo mi-márúkákq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókákq maíye.’ timá yímero.

¹⁰ ánibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkákq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero.

¹¹ ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaítôgoma ketáái tibíkákq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yaináí-kánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókákq kéíye.’ tero.

¹² kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-

marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánáaráqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. ánibo kemá keráwáqtí márûkaq awaaméq-yátáárîq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae.

¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínimanibo keráwákáq uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye.

¹⁵ ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráiyé.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqtí táama itáina-nakoma minná ketáama kéitaiye. ánibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. ánibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá

timátíkáitaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

¹⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa táiaagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaáe.

¹⁸ ánibo Ítuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune.

¹⁹ ítáaro. kemá keráwáqá akoqnááma tímikaunaboq keráwáqá kanaaráq iraaq-abayaakógáráq áwáábiq-uwabaaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnááma uyátánoe. ánibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táiq umátikaniye.

²⁰ miráimanibo keráwáqá táiaagoma keráwáqtí táama ítáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqtí tíwîqa kágamaraibo minnáyaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiyé’ tiráiyé.

²¹ mi-kánáaráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqnobaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-marábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnáyaba ‘tikáiyé’ kétune. emá maami-qtátááqá

itaí-yátááqá itéta ‘aamá Ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama kéyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

²² ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáíye. ánibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamáá kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamáa káonaune. ánibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátенаaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráíye.

²³ yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae.

²⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkawábi taíbaq kíni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ánibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma ítánáae temánibo yemá íma Ítaraae.” téna Ítuma tiráíye.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

²⁵ mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráíye. ánibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráíye.

26 ánibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá kėtiyo? emá náaraq umá kéyorautono?”

27 titana min-nákó yauwéqma tiráiyē: “mútûq arummá káme ení akoqnáágarāq arun-íyápógógarāq máqtemma aúyánákárāq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ánibo enamááríq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áikómá tiráiyē.

28 ánibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaarāq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyē.

29 miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamááríq wenáwîqa mamá íráqôniq íyábá ákáitana timá ámikaiye: “ánibo ketimakaqô máinaqa minnâ náawabiyo?” téna tiráiyē.

30 ánibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: “móra-nakoma Yérútáárebake yuwéna Yérikobaq kukáiyē. ánibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákarāae. yemá miráumatuweta kóurāae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puíné uráiyē.

31 ánibo mi-kánáárāqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyē. Táméria-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóurāiyē.

32 mórāiq umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápāq íréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwābaq maréna kóurāiyē.

³³ miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. áníbo wemmá aónaimma áyáqnoabaqa aruqtabá umákaraiye.

³⁴ áníbo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye. áníbo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaraiye.

³⁵ áníbo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámíqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kói-naqa kemá yawwéqma yéqa yaímma-meyamma yawwéqma aménúne.” téna tiráine.

³⁶ íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyó?” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ áníbo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábágáráq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwîqa

Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyē.

³⁹ Máátaani áúkoma wení áwîqa Máriaae. áníbo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama Ítaraiye.

⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyē. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamáa tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyē.

⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-áúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane.

⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyē. áníbo Máriaama íraqô-qtataaqa mayánéna kéiyē. Máriaanopake íraqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráiyē.

11

nunamummá tí-ááímmá

¹ Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiye. áníbo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóáanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyē.

² ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye:
 “keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero.
 keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana
 enáwíkoma aokaq wáiyé.
 emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.
 ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-
 márábikaráqá enaúyánámmá waránátaae.
³ íbêqa aáwaqtaba únntaama máqte-tupaama timiyo.
⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe
 awikátuwaao.
 miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí
 otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa ti-
 wikátukaunataae.
 emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma
 mamá iyo.”
 téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá
 yiráátiraiye.
⁵ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ánibo
 keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma wení aanábómá
 máinaboana min-nákómá nokáámma uréna wení
 aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí
 aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo.
⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqa-amma uréire
 éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa
 íma makáune.’ téna tiráiyé.
⁷ ánibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma
 maará téna yauwéqma tiráiyé. ‘kemmá ummaa-
 yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí
 iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma
 ító-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé.

⁸ ániibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma itó-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma ínaaboaá ókaraq itaa-itaá inanamá wemá itó éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye.

⁹ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye.

¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayaínoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ániibo náawabi oqtaráq pagé-page tínanama Áánûqtuma oqtamá íyakaniye.

¹¹ keráwáqtí aúkápikema móra-nakoni ánikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tínanama aboámá kanaaráq irakabayaammá amíníyô?

¹² ániibo ánikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tínnayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye.

¹³ ániibo keráwáqá táí-wayukamanobo íraqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnýabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itaiyanama yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

yemá téta ‘Ítuma Piétebugaraq mayaimá kémayaiye’ tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáiyé. ániibo mi-káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyaki-nakoma aamá áaimma

átáma tiráiyē. miráitata aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe.

¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraaē: “Piétebuma táí-aagoni kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátáma kématuwaiye.” téta tirááe.

¹⁶ ánibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe.

¹⁷ miráimanibo Ítuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaa q uréta ááíqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaa q uréta wenikamé-wenikame étama min-ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá paá mánoe.

¹⁸ keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táí-aagomma kématuwaane kétéwaq minnáyaba kétune. ánibo Tááqtaani waayúkama yaíkaa q umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye.

¹⁹ móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táí-aagomma íma kanaarác kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao, árainma Piétebuma tíwáqnaa kéi-naqo waátáma kématuwaanama kanaarác náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táí-aama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro.

²⁰ miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táí-aama kématuwaunaboana minnáyaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákác áqa iráiyē.

21 itáaro. Tááqtaama mórama akoqnaá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye.

22 miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnaá-nakoma iréna min-nákótê ááiqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáiq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

23 itáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma ketê íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

waátáma yauwéqma iráiyé.

24 óqa waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ánibo táí-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqta abáá kéiyé. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétiye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye.

25 ánibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwai-namma kuyúqtuketa yokaa umákaae.

26 miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma táí-aama ko yiwíkена min-nákópí ya máqe-uraae. ánibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-uraipoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

amuqá marái-yátááqá mayái-ááíné.

27 Ítuma min-áímmá ti-kánááráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ániibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiyé: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení nááma naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraiye.” téna min-ínikómá tiráimanibo

28 Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaaé waráiya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-wayukama ‘anómma awaaméq-yátááqá aónanaae’ téta tirááe.

29 taíbaq-wayukama ayú yagéguyowana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune.

30 naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráiyé.

31 anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá kéyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbêq-anna-wayukatí táí-aaimma mamá pááq íniye. min-ínikómá maa-márágóní aqtóraké wemá iréna Tórómónima wení itái-yátáákóní áaiqtaba timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa maíye.

32 Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqá Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ánibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa máie.” téna Ítuma tiráie.

áúgoni ómmá

33 waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráie: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóni aménáápárábi tawegóni aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae.

34 túramma keráwáqtí túgoni óné. ánibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ánibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye.

35 miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo

36 keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaaráq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráie.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

37 Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa nainéna uráie. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yááréráq ko máqe-uraiye.

38 ánibo mi-Pératí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá

kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiyē.

³⁹ miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áuráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráiyē. ánibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye.

⁴⁰ keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áurákáráq arunóbákáráq íyaq tarôq kéiyō?

⁴¹ ánibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye.

⁴² keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaaē. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááē. mikááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro.

⁴³ keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náupáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kêtikaitana waayúkama áikuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráo-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kêtikaiye.

⁴⁴ keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítauqa yamáē uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááē.” téna Ítuma tiráiyē.

⁴⁵ mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Ítun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá

mirá té ketáágáráq timá táwîq kéumatikaane.” téna tiráiyé.

⁴⁶ ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáá-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe.

⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyáukáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae.

⁴⁸ keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataaqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae.

⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqômma itaí-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe.

⁵⁰⁻⁵¹ miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánáaráqá Êboyaa Tékaráiyamma yíkakaane. Tékaráiyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkápimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkaka-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe.

⁵² keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama

keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáraké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵³ Ítuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Ítun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ánibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae.

⁵⁴ miráitata yemá Ítumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Ítuni áubi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

¹ netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áíkuma máqe-uraae. ánibo mikánááráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auraíyábá atéráaro. Pérati-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune.

² máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe.

³ miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágáama tínoe. ánibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

⁴ ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ítuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqtí amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaaráq puínôqtabama ikatíqá íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaaráq íumatikanoe.

⁵ keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama íramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

⁶ keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyaníq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye.

⁷ keráwáqtábá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqtí tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqá íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Ítun-awiqa yai-ááímmá

⁸ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwíqá yéna ‘emá kennáé’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá móraiq umákanune.

⁹ ánibo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá wakárakaniye.

10 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóní kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

11 taákaq máraaro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náapaakaraq matokáiya-kayukati yúrikaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatíqa íma éraq 'ketáamá nóine ténúnataabiyo' téq ítero.

12 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe." téna Ítuma tiráiyé.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aibôqnaabog uráiwaiqoni waéqma itai-áímmá

13 mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: "yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá timíno." téna tiráiyé.

14 ánibo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: "nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainai-náqá kemmá awaaméqá umátíkarai keráwáqtí oótamma mamá yainai-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?" téna Ítuma tiráiyé.

15 ánibo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: "keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-marábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé.

16 ánibo Ítuma mórama waéqma itaí-áímmá maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa taíbaq makáinakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé.

17 wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘íbêqa kemá náaraq ónúnô? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé’ téna

18 aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyé. ‘kemá ketí naammá yawítíma anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítíma kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.’ téna aúyánámmá ítaraiye.

19 ánibo kemá keti-makómmá maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ánibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyé.

20 miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aíbôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ánibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minnâ náawaq mayáníyô?’ téna tíniye.

21 miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

taíbaq-auyanamma itaí-áímmá

22 Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqti tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ánibo keráwáqá keráwáqti

túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? Ítero.

²³ túwaraimma minná aáwaqa íma wáíye. ánibo keráwáqtí túma minná íma unáákáqtôma wáíye.

²⁴ keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwaqa kényimiye. keráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae.

²⁵ keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áuyánámmá iténama kanaarác wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo?

²⁶ netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itarác keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa?

²⁷ keráwáqá wírááti-yataaqa yópi wái-qtataakaq túyánámmá ítáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kíráátí-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine.

²⁸ wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópi wáitata aabáyaama káráma irabí kágatuwaae. ánibo mirá-námá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma yaqnamma kényabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikác aónainoe. Áánûqtuma miraráá umá keráwákárác yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá máí-yataaqa pááqyamiye.

²⁹ miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi

nóí-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma ítáaro.

³⁰ maa-márábímmá aamá íma itaí-wáyúkámá mi-máqté-qtátááqá mayainôqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóíqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye.

³¹ keráwáqtí túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

³² ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatîqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéíye.

³³ keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaraq maráiyata meyáníq kéíyaq minnárake móneqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaaráq kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye.

³⁴ keráwáqtí íráqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq mi-márúpáq wániye.

mayaí-wáyúkámá yokaa o-wáígóní watáama

³⁵ yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awarakáq umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero.

36 keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayái-wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. ánibo mi-káwáá-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá íyakanoe.

37 ánibo kawáá-nákómá wení mayái-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánááráqá uyátárai-nakoma yeqtí kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamáárîq wení wáqtôma awaarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamáárîq timáyikainata aáwaqa nai-yááréráq maraq máiyana wenamáárîq aáwaqa márú-yiminiye.

38 uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma iréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá maránóe.

39 keráwáqá maa-qtátááqtábá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa ‘moyá-káyúkámá yínóe’ téna kanaaráq íma iyuwáinata naammá yawítíyweta uyáberanoe.

40 keráwákáráqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq yenákátí waéqma itai-áímmaá

41 ánibo Pítaama maará-tiraiye: “uyátárai-nako, maami waéqma itai-áímmá kenamáa ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?” téna Ítumma ítama aónaraiye.

42 anibo uyátárai-nakoma Ítu tiráiyē: “náawaq aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máiyō? minnámo wemá wení mayáiráqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayáí-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa káyimiye.

43 anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayáí-nákómá énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá marániye.

44 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye.

45 miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘keti uyátárai-nakoma íma páátákáá yauwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átárena mayáí-wáyúkáwábi mayáí-nóínímmá tebûqa káyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama

46 mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawááq umákēna karatábáyáá kutukáiyē.

47 mórama mayáí-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táíq umákaniye.

48 ááqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínana

wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táíq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqa uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. áníbo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Ítuni mayáigómá aarawaamá mamá yaíkaaq íniye.

⁴⁹ kemá maa-márábí-káyúkábíké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune.

⁵⁰ kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnáyaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye.

⁵¹ keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamé kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénááq kukáune.

⁵² áníbo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-iyá-kayukama yaíkaaq umá ketíwîqtaba kaayaq-ánnáíq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáímá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe.

⁵³ yemá yaíkaaq umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. áníbo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. áníbo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaáikómmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

54 Ítuma aarawaayábágáráq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyé.

55 ánibo keráwáqá ítáawana anómma uwááma yóráitaq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teni q kéiyé.

56 keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékáráq aabayákáq-áwáámékáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánááráq-áwááméqá íma aónama kárutao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

57 nôraq itaráq keráwáqá kenamáárîq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainao?

58 móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótêma yagaroqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetêma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yainái-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainái-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupa q tikaíyábámíye.

59 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoaq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupa q máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna Ítuma waéqma itaí-áipí yainái-kánááyábá tiráiyé.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

¹ mi-kánáaráqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timámeta yaímma Kááririri-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátáárîq kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe.

² ánibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítáamma maami-Káárirí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá mái-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo?”

³ áraimma kétima-timune. ímiye. ánibo keráwáqá tirummá ímo waeréqqa keráwákáráq máqtemma móraiq umá puínóe.

⁴ naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumowáyúkámá Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama minná yeqtí otaaq-tátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá kéitaao?

⁵ kemá keráwáqqa kétima-timune. áraimma ímiye. ánibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq móraiq umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyee.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itaí-áímmá

⁶ Ítuma móra waéqma itaí-áímmá maará téna tiráiyee: “móra-nakoma wení yópí píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye.

7 miráitana min-nákómá maará téna mayái-nákómmá timá ámikaiye. 'ítaao. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwaa. paáyaba maragóní anommá namá kánataiyé.' tínana

8 ánibo mi-tókáq-máyái-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. 'umaataráana-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákáma agamoqá má kumaránúne.

9 yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.'" téna mi-máyái-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itái-áípí tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

10 Tabaatiráqá mórama yirááti-naupaq Ítuma aarawaamá watáama timá yímikaiye.

11 ánibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-ínikóní arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-ínikóní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé.

12 Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: "aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune." téna tiráiyé.

13 ánibo min-íníkömmá Ítumma kaayaq-áyáánápó wemmá ánekuitana páátákáá min-íníkömá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkömá Áánûqtun-awiqa múte yaútaiye.

14 Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpq-káwáá-nákómá Ítumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayai mayánô-kanaama wáiyé. ánibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaaráq mayai-kánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyé.

15 ánibo Ítuma yauwéqma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wáikayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe.

16-17 miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-kárítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ánibo máqte-kayukama Ítuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-yátáákáráq (yíqtigaraq) yeqtí waéqma itai-áímmá

18 Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqá nói-qtataakaanáq umá wáiyó? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô?

19 wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópí uqmakáiyé. ánibo anaaékaqa anómma auréna

yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uraae.”
téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma
yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq
maqamá ténúnô?

²¹ wemá miráuma anómma aurái-yátááré. móra-
inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa
anó-tapepi makéna yammá tarôq í-kánágárâq
makéna waékáiyé. ánibo anaaékaqa mi-kánágómá
máqtepaq itóqma anómma aúkáiyé.” téna Áánûqtuma
yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake
áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama
yiwirániye. Ítuma téna tiráiyé.

pááqyan-oqtama

²² Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa
uréire uráiyé. wemá arawaamá kényiraatena
wataáama timá yímíqména Yérútáárebaq wíné uráiyé.

²³ ánibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-
amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtáá
máqtemma yawwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráiyé.
miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye:

²⁴ “ímiye. keráwáqá tiyáátámma kuyéqa pááqyan-
oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-
timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma
uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaarâq íuraae.

²⁵ anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá
umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya
itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama
tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtáá oqtamá
ítikaa.” tíyana wemá yawwéqma keráwáqá maará

timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minná íaonaraune.” téna tíniye.

²⁶ ánibo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe.

²⁷ miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye.

²⁸ keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomaniibo keráwáqá kenamááriq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaráiyana tíwáyaakake kóqá iyániye.

²⁹ taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa náinoe.

³⁰ ánibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ánibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

³¹ é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érôtima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tirááe.

32 ánibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érótima min-ábááq-iyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánáaráq ketí mayaímá mamá ánatanune.’

33 íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érótimi márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáarebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáíye.

34 Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútáare-wayukaa, Yérútáare-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata yekáyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaae. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áíqma miráuma kokóregoma áráaqa áíqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áíqma tikánáae téq kêtunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kêtikaiye.

35 miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéíye. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’” tínoe téna Ítuma tiráíye.

14

móra-naqa áíyayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

1 móra-Tabaatiraqa Pérati-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaqa ko-man naráiyē. ánibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta máqe-uraae.

2 móra-naqo áiyayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráiyē.

3 Ítuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi iyabiyo?” téna ítama aónaraiye.

4 miráitata yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye.

5 ánibo Ítuma yemmá maará-tima-yimikaiye: “keráwáqtí aúkápíke móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo iyaq múte atínakaniyo?” téna tiráiyē.

6 yemá min-áíkáqá kanaaráq yauwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

7 Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátáráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena maará-tiráiyē:

8 “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátáráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwíqa uyátá-maqma anón-awíqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátáráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátáráqá mánone.

9 ánibo enókáá kateko-ábíqtátáráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tíniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone.

10 miráinana móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena maará téna má-tima-aminiye. ‘ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama etê máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrikaq ení anón-awiqa uwíniye.

11 taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ánibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Ítuma tiráiyé.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

12 ánibo min-nákómá aaramá iyaí-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyábáé.

13 ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-

wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo.

¹⁴ yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

¹⁵ mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiyé.

¹⁶ miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínena uráiyé. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye.

¹⁷ aáwaqa naí-kánáámá páaq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayái-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiyé.

¹⁸ miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyánîq umátukaunaboaq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboaq ení aáwakaq íonune.’ tiráiyé.

¹⁹ ánibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyánîq umákaunaboaq kemá ko maqamá aónanune. kemá timuqá marakáunaboaq íonune.’ tiráiyé.

20 ánibo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráiyé.

21 miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ánibo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráiyé.

22 anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyé. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiyé.’ téna tiráiyé.

23 ánibo anó-nakoma wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae.

24 kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.” téna Ítuma maami waéqma itaí-áipí tiráiyé.

mórama Ítun anaaé waránáae tínna-waigoma aúyánámmá ítama arútáyuwena waráino.

25 taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye:

26 “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí iyápó-annabi íma mániye.

27 náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaaé íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye.

28 nôraq iyô? keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma mórama ayáqtáaq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá ‘kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune’ téna aúyánámmá kéitaiyo?

29 ánibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ánibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá tímákaneta oné.

30 yemá maará-tinoe. ‘maan-nákómá naammá ínena áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiye.’ tínôe.

31 ítáaro. móra-kinima káqo-kinite ááíqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááiq-i-wayukama (10,000) yíkáitana ánibo káqo-kinima wení ááiq-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráíye. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraiye. uyátá-maqma taíbaq-aaíq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo?

32 wemá yeráwátê kanaaráq ááíqa íma owánîq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq

máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááiqa mamá kaayoné ínóe.

³³ mórariq umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

³⁴ umá íráqô-qtataare. miráimanibo umá ímo káinataama náaraq onanatááwáq átêma ínlyô?

³⁵ mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itai taáqa wáinaqa aamá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

15

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itai-áímmá

¹ táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae.

² ánibo Pérati-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóîq umá uréire kéena yetê aáwaqa kénaiye.” téta tirááe.

³ miráitana Ítuma maará téna waéqma itai-áímmá timá yímikaiye:

⁴ “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-típima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana

minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ániibo min-nákómá abáá éqéna awirániye.

⁵ ániibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áíqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye.

⁶ naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ániibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá ketê timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye.

⁷ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. móraiq umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íráqôniq umáguraitaboboata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeraínatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itaí-áímmá

⁸ móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkmá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye.

⁹ min-íníkmá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágárq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegárq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tîniye.

¹⁰ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waeráitatama móraiq umá

Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna
Îtuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

*móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurai-waigoni
waéqma itai-áímmá*

11 Îtuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-
káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá
inaamaí-íyápórátá yíkaraiye.

12 ánibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-
tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaaq umá
kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-
yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé.
ánibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaaq umá
yímikaiye.

13 ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-
íyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipike
mórama ayáqtááq-marupaq ko máqe-uraiye. wemá
mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna
wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye.

14 miráitana min-íyápógómá wení máqte-qtataaqa
yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa áama yaí-yátááqá
mi-márábímmá pááq uráiyé. ánibo min-iyápógómá
móra-yataaqa íma makáiyé.

15 miráitana mórama maa-márábí-nákókáq
mayaímá ko matáiyé. ánibo min-nákómá min-
íyápómá timákáitana wení pó-kawaa umátuwe
máqe-uraiye.

16 aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye.
máqtemma pó-annama aáwakoni átima kánaawana
min-íyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna
aúyánámmá ítaraiye.

17 miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá
tágaitana maará-tiraiye. ‘ketiboní máqtemma

mayái-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kénanae. miráitaq kemá maakáqá máeq táayabama kéune.

18 ibáqyuwaa. kemá ketibonôpaq kónune. ánibo kemá uréq ketibommá maará téq mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune.

19 íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaa. ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyé.

20 ánibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyé. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiye. ánibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaaté uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiye.

21 ánibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiye. 'ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.' tiráiyé.

22 aboámá wení mayái-wáyúkámá maará timá yímikaiye. 'keráwáqá uréraq ketí kateko-áyáqtaáq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. ánibo aítauq-anaakaraq mamé má-umakaaro.

23 keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaga agamá kénetaa timuqá marakánúnatae.

24 ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiye. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yawwéqma awiráunatae.' tiráiyé. ánibo mikáké áaimma átáma yimuqá makááe.

25 ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiye. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-áqnááén-íyápógómá naamátúpaq kéyena ítáimma kaapaúmma kététa imá yarááe.

26 ánibo wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó? tένα ítama aónaraiye.

27 mayaí-nákómá maará tένα timá ámikaiye. ‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma yauwéqma awíkaimma paá íraqôniq umá máitana awíkaiye.’ tένα timá ámikaiye.

28 miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágítana naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena íraqôn-aimma timá ámikaiye.

29 miráitana aboámmá maará tένα timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatima ení mayaímá miráuma mayaí-nákóráá umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma íma káratune, miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-wáyúkate timuráamuq íkémarauene. ímiye.

30 miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa kumari-nóínítí yúraq yuqmá ánataraiye. ánibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” tένα tiráiyeye.

31 aboámá maará tένα yauwéqma timá ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye. ánibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiye.

32 íbêqa kerátámá tíyakoma íraqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma

paá máiyē. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.' téna aboáma tiráiyē." téna waéqma itai-áípi Ítuma tiráiyē.

16

mayái-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: "mórama móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ánibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá makái-nakokaq iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. 'ení mayairáq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyē.' tirááe.

² ánibo min-nákómá mayairáq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. 'enáama itaúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.' tiráiyē.

³ mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyē. 'kemá náaraq ónúnô? ketí anón-nakoma kawáá-máyáirákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye.

⁴ miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itáunaboaq mi-qtátááriqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáirákémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóiq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.' tiráiyē.

⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímíkai-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?’ téna ítama aónaraiye.

⁶ ánibo min-nákómá tiráiyé. ‘tiyááka-tiyaakae (100).’ tiráiyé. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayao.’ tiráiyé.

⁷ anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘ení atábááma náaraq umáwabiyo?’ téna ítama aónaraiye. ánibo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.’ tiráiyé. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tiyáákámá (80) agayao.’ tiráiyé.

⁸ mi-tái-káwáá-nákómá wenamáárîq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwîqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyé. maa-márábí-káyúkámá yeíyáá maamirá-káyúkátê mayaímá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-márábí-mónéqnápó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóîq oro. ánibo anaaékaqa moneqa mayaí-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkáq mú-tikaniye.

¹⁰ ánibo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá

umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye.

11 maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyana náawaq kanaaráq umá Áánûtuni óq-yataaqa kawáá ínô?

12 ánibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténanama náawaq emmá ennámá amíníyô?

13 móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákáq mayaímá íma kanaaráq mayániye. ánibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákáq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánœ.” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

14 Péрати-wayukama móneqtabama ôriq umá kényikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae.

15 ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúrikaqa kateko-ááímmá tarôq kényata yemá keráwáqtí tíwîqa mamé uikáae kétémanibo Áánûtuma keráwáqtí tíyaqnoabaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrikaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrakaqa paátataakaa kénye.

16 Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokáq umá mánœ. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá naí-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ánibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma

yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé
uráitata máqte-kayukama kényikaitataboata mayánéta
inaamu kéguyoe.

¹⁷ Ítáaro. aabayákáráq maa-márágáráq ánatani-
waigoma ummaamá kényaimanibo mórama ámáan-
aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa
uyátá-maqma kényaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹⁸ máqte-kayukama yínáaqa kényuweta káqon-
inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá
kényataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá
ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáq-ámáámmá
mamá kényawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Arááataratie.

¹⁹ naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makái-
naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá
kúbekena anó-moneq-awíqa yaan-únákáqtô áátuma
umátokaiye. ánibo aati-aatimá kateko-ááwáq
áátuma mamé má-naraiye.

²⁰ ánibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq
mórama áwáyóq-naqa máqe-uraimma min-nákóní
áwíqa Arááataratie. min-nákóní áúraqa náomma
kerémmá karái-nare.

²¹ min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma
móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní
aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áíqma namá
tímûtanaae téna éwaine. ánibo iyákómá íréná min-
nákóní aneke náomma umánaraae.

²² anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púítata Áánûqtuni
kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana
Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ánibo mi

móneqa ôriq umá makái-nakogaraq púítata maméta mó uqtamákaraae.

²³ ánibo móneqa makái-nakoma áítanobaq máena aíq-irayaba ôriq uráiyé. ánibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Aráátaratima amakaq máqe-uraiye.

²⁴ móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyé. ‘ketibomá Áabaraao! emá keqtabá arummá umátike Aráátaratimma timákénana ayáánaubiqa nopí márú yamátuwena timáábíraq maráinana yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéiyé.’ tiráiyé.

²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’ aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máena íraqô-qtataaqa matáánamanibo Aráátaratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Aráátaratimma áyákoma íraqôniq kéitana amuq-yatáápí máitaa emá aíqa í-yátáápí máane.

²⁶ óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqtí aúkápimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaarácq íuraae. ánibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaarácq aqtátuweta ketáá máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiyé.

²⁷ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketiboó, kemá emmá ítama káonaune. emá Aráátaratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno.

²⁸ mibácq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkaraune. ánibo Aráátaratima akoqnáá-aimma

yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábiq-marupaq iréta yíqa í-yátááqá mayáiyábáé.' tiráiyé.

²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.' téna Áabaraama tiráiyé.

³⁰ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.' tiráimanibo

³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. 'yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwécma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma itánoe.' téna Áabaraama tiráiyé." téna Ítuma maamin-áímmá waécma itaí-áípí tiráiyé.

17

tái-aaikoma waayúkagoni aúyánámmá ítama arummá amí-yátááqá mamá táíq kéumatuwaiye.

¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: "yaímma-yataakoma pááq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwáina-waigomma weqtábá táí-meyamma anaaékaqa wániye.

² keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma

matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí yuwaíyana íma táí-aaimma mamá pááq íniye.

³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ánibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao.

⁴ wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátááriq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaaráq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao.” téna Ítuma tiráiyé.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááímmá

⁵ awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe.

⁶ ánibo uyátárai-nakoma yauwéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaaráq keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamáárîq agíqme únópi koma karuyuwó.’ tíyanama paá keráwáqti táama warániye.

mayai-nákóni áaimma

⁷ itáaro. keráwáqti aúkâapike móra-nakoma móra mayai-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô?

⁸ ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátíkare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwáanaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye.

⁹ ániibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tikáiyé’ tíníyô? ímiye.

¹⁰ miráinaq keráwákáráqá ‘Aánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaarác keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayáímá mamá ánatarauatae’ tero.” téna Ítuma tiráiyé.

*tiyááka-karu-wayukama   Ítuma   mamá
atóbamayikaraiye.*

¹¹ Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Káárirri-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráiyé.

¹² móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ániibo yemá nékaq ya itó-ureta

¹³ anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaa.” téta tirááe.

¹⁴ Ítuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yímikaiye. ániibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íráqôniq umáguraiye.

¹⁵ tiyááka-karu-wayukati aúkápíke mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íráqôniq

umágitana yauwéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

16 mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq óípake marabí aténa ‘tíkáiye’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaeone.

17 Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo?”

18 káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awîqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamáa káqo-mapakenakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiyé.

19 ánibo Ítuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma kóao. keqnáámmá ení itáíq-itaiq umá yáqtoraanna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

20 Pérati-wayukama Ítumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapikema íma aónainoe.

21 aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoe. Ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqtí aúkáapi wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

22 ánibo wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “anaaékaqa móra-kanaama pááq ínaqa

keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tînômanibo íma aónainoe.’

²³ yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tînômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro.

²⁴ aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé inikáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa móraiq umá miráitata máqtemma aónanoe.

²⁵ miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayáinata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe.

²⁶ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá móraiq íniye.

²⁷ Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópi-káárenóbáq uyábékuraiye. ánibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye.

²⁸ keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá móraiq urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyanîq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe.

²⁹ ánibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye.

³⁰ móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

³¹ mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama

máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaarâq
naaúpaq uyábékema wení ótamma ímayaino. móraiq
umá móra-nakoma yópâqô máqe-inna-nakoma
yauwéqma naaópaqa íwíno.

³² keráwâqâ Arótimma ánáákoqtabama
túyánámmá ítáaro. (naayóbâqâ Áánûqtuma
Tótômabaq Komóraabakaraq yawítima íramá
agatuwáné kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá
yíwíqme péqmare paábaq kóaa. ánibo yuwé inna-
márúpâqâ ókaraq waéqma íaonaao.’ titata kégopike
Arótimma ánákoma anaaépaq waéqma aónénaboana
mikâq óqtamma aúkema pukáine.)

³³ náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinna-
nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ánibo náawabi
wení aúwaraimma yuwénama kanaarâq wení
aúwaraimma mayániye.

³⁴ kemá Ítuma keráwâqâ kétima-timune. mi-
nókáámmá kaayaq-nákórátâ yagaroqtamá
waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena
káqo-naqa mikâq ayuwániye.

³⁵ ánibo kaayaq-íníkórátâ aáwaqa
kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma
káwirena káqon-inimma ayuwániye.

³⁶ ánibo kaayaq-nákórátâ yópí máraiypikemma
móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikâq
ayuwániye.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá
ítâ eta maará-tiraae: “uyátârai-nako, mi-qtátââqâ
náakaraq páâq ínáyô?” téta tewana Ítuma maará
téna yawwéqma tiráiyé: “pukâa-kayukati aráâq-
yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna

atékéraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyé.

18

aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa íkáae téna ááyarai-waigoni waéqma itai-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itai-aímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye.

² Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainai-náqá máqe-uraiye. ániibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatîq uráiyé.

³ ániibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáká máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkmá aamá ítama yainai-nákókák iréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaa.’ téna tiráiyé.

⁴ áqnáabaqa aamá ítama yainai-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáká tiráiyé. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatîq waayúkati yáakaraqa íma kéikatunamanibo

⁵ maami keqtoq-íníkmá kemmá ummaa-yátááká kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kénana tîbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáká tiráiyé.

⁶ ániibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáká maami ítama yainai-tái-nákóni áama ítáaro.

7 min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaráíyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní íyabiyo?

8 owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. áaqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máíyanawaq yimónaniyo?" téna keráwáqti tirummá mamá akoqnaá iyábá Ítuma tiráíye.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayái-nákóní waéqma itái-áímmá

9 yaímma-wayukama téta 'ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe' téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráíye:

10 "kaayaq-nákórátámá nunamummá tíyéta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare.

11 ánibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráíye. 'Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoaq kemá ekáq 'tíkáiye' kétune. yemá moyámmá kémayeta táí-aaimma tarôq kéeta aaraukáqá mamá kéyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq 'tíkáiye' kétune.

12 máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórana kámune.' téna tiráiyé.

13 miráimanibo táákiti-moneqa mayaí-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. 'Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaao.' téna tiráiyé.

14 kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayaí-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqe-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márúte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márúte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye." téna Ítuma tiráiyé.

paáqya-noiyapoma Ítuma íráqôniq umáyîkaraiye.

15 yaímma-wayukama yemá paáqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. yemá téta Ítuqtaba min-nóiyápórâq ayáánaipo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae.

16 ánibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-tiraiye: "keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe.

17 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana

miráráá umá móra-nakoma pááqyan-iyaporaa íma aurénama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

¹⁸ móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “Íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye.

¹⁹ ánibo Ítuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiyé.

²⁰ emá ámáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyo. waayúkama íma ikámma puyuwó. moyámmá íma mayaaó. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaaó. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo.” téna Ítuma titana

²¹ anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqte-uraunarake áaimma átáma min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé.

²² Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtórárîq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyáníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaaé waraaó.” téna Ítuma timá ámikaiye.

²³ miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôriq

umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráiyee.

²⁴ min-náqá aónawaaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe.

²⁵ káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa taíbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyee.

²⁶ waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaaráq náawawaq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáníyô?” téta tirááe.

²⁷ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyee.

²⁸ Pítaama maará-tiraiye: “itaa. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaaé kéwaraunataae.” téna titana

²⁹ Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama

³⁰ kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaráqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ániibo anaaéka-kanaama pááq ínatama yemá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba

kétiye.

³¹ Îtuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma pááq éna arammá iyániye.

³² yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ániibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe.

³³ ániibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánááráqá itó-iniye.” téna Îtuma tiráiyé.

³⁴ miráimanibo wení iyápó-annama Îtuma min-áimmô timmá íma ítama arútaraae. Ítíráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkkóni áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Îtuma mamá atóbamakaiye.

³⁵ Îtuma Yérikobaq waaqókák úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóni áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé.

³⁶ min-áúgárorq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiyé.

³⁷ ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Îtuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téta tirááe.

³⁸ ániibo min-áúgárorq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Îtuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé.

³⁹ áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paátí mááo.” téta tirááe.

miráimanibo min-aúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiyé.

⁴⁰ ánibo Ítuma waaqókák ya itó-urena mará-timayimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-aúgáróq-náqá waaqókák itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye:

⁴¹ “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiyé. ánibo min-aúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana

⁴² Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴³ miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íraqôniq umágitana aúramma aónarena Ítun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ánibo aarawaamá minnáraq aónawaaeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

19

Takíatini watáama

¹ Ítuma Yérikobaq uyábékaimma

² mikák móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayái-wáyúkátí kawáá-nápóana móneqa taíbaq makáiyé.

³ ánibo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye.

⁴ ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátárena Ítumma aónainena

uráiyē. ánibo wemá ‘Îtuma maan-ákáq íniye’ téna aúyánámmá Ítaraiye.

⁵ Îtuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Îtuma tiráiyē.

⁶ miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipeke Îtumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye.

⁷ ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: “Îtuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráámanibo

⁸ Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaa quréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigóníq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiyē.

⁹ miráitana Îtuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánûqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyē.

¹⁰ minná Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yauwéqma yiwiránáae téna uráiyē.” téna Îtuma tiráiyē.

tiyáaka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itai-áiné.

¹¹ yemá min-áímmá ítátuwaawana Îtuma móra waéqma itai-áímmá timá yímikaiye. Yérútáárebaq

waaqókáq yitatabóata Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kėtiye téta yúyánámmá Ítaraae.

12 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “mórama anónakoma móra ayáqtááq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye.

13 íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama yiwíkена móneqa tiyááka-wayukama yímika-yimika uráiyе. maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó mayaímá mamá amuq-yáúmmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.’ téna tiráiyе.

14 miráitata wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama timáyíkáawata anaaé waqmé urááe. ánibo yemá maará mó-tiraae. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaae.’ téna tirááe.

15 min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yauwéqma iráiyе. ánibo wé maará-tiraiye. ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmmá mataáwáa aónanaae.’ téna tiráiyе.

16 áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayaímá kémayeq amuq-yáúmmá (200) matáune.’ téna tiráiyе.

17 ánibo kínima maará-tiraiye. ‘emá íráqô-mayai- napoa emá kateko-máyáímá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá umá kárutaanaboaq íbêqa

kemá emmá náápaamma kámunaboa tiyááka-anomaruqaqá yabi ínóne.' téna tiráiyé.

¹⁸ anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayaímá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.' téna tiráiyé.

¹⁹ ánibo kínima maará-tiraiye. 'móra-tiyaapaq anómarukaq-kawaama yabi iyo.' téna tiráiyé.

²⁰ káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune.

²¹ kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikátune.' téna tiráiyé.

²² ánibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiye. 'emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaqa kémayeq káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaune. miráwáq kéuno?

²³ ánibo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô?' téna tiráiyé.

²⁴ mi-kínímá waaqókaq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. 'keráwáqá min-nákóní ayáápíke tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokáinakomma áméro.' téna tiráiyé.

²⁵ ánibo yemá maará-tima-amikaae. 'uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.' téna

tewana

²⁶ mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápíke yabítuwanune.

²⁷ ániibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrakaq yíkamma púyoro.’ téna kínima tiráíye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráíye.

²⁸ Ítuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráíye.

²⁹ ániibo Ítuma Béqtápégibaqa waaqókákáráq Béqtanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwîqa Óribêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq urááye.

³⁰ Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnaraq kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótíráá-kákóní ámûraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao.

³¹ ániibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótíráá-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaráq kenakámá yauwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma

maaminnáyaba itakaé tekao.’ téna Ítuma timá yímikaiye.

³² Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye.

³³ yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótiráá-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata

³⁴ yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé.’ téta timátuweta

³⁵ naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótiráá-kákóní ámûraaq wáqtôma abákáreta Ítumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye.

³⁶ ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqti unáááqqtôma maméta aapitáá wíqmakaae.

³⁷ Ítuma Yérútáarebaq waaqókáq Órîbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

³⁸ yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íraqônîq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiyee.” téta tirááe.

³⁹ ánibo yaímma Pérati-wayukama mi-táíbbáq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe.

40 áñibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máiyánama kanaaráq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyé.

41 Ítuma Yérútáárebaq waaqókák iréna márúqa káonena ibiqá yakáiyé.

42 Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaaráq íkéitaiye.

43 keráwáqá itáaro. anaaékaqa móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe.

44 keráwákáráq keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma itaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáiyé.

45 Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átama yíkamma paábataa waqtukáiyé.

46 Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá

waíno.' tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae." téna tiráiyé.

⁴⁷ aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq kéyiraatena timá yímikaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae.

⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Ítun áama itáiyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Ítuqtaba 'náawaq náápaamma ámikaiyo' téta ítama aónaraae.

¹ móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq wataáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe.

² yemá maará téta Ítumma timá ámikaae: "emá keqtáá timá-timiyo. emá nói-naapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?" téta ítama aónaraae.

³ ánibo Ítuma maará téna yawwéqma timá yímikaiye: "kegáráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná

⁴ Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?" téna tiráiyé.

⁵ áníbo yeíyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ ten-anatáámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nôraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye.

⁶ áníbo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatataámá máqte-kayukama keqtáá óqtatanapotaa tíkaminotaae. áníbo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe.

⁷ miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá péráí-qtataaqa náakakenaq iráiyô minná ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe.

⁸ áníbo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “mórai q umá kegaráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nóinaapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni ara-tókáq yabíye-waigoni waéqma itái-áíné.

⁹ Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itái-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiyé. áníbo min-nákómá wááéni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uraiye.

¹⁰ anaaékaqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánááráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópikén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. áníbo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi

timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye.

11 keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yawwéqme kóuraiye.

12 ániibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae.

13 miráitana wááéni ara-tókóní aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúno? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. ániibo yemá min-íyápógón áama itánóe.’ tiráiyé.

14 miráitata wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeiyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayaiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe.

15 ániibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóní áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááéni ara-tókóní aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo?

16 yókóní aboámá iréna wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo áraimma ímiraino.” téta tirááe.

17 miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaena maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-

kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyó?
 ‘maamin-óqtámmá mayáí-wáyúkámá
 paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa
 naakóní akoqnáá-abokaa kéiyé.’

¹⁸ maqte-kayukama maamin-óqtákóní ámûraaqo
 kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ánibo
 maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo
 kuqténama min-nákómmá ikámma púbuyama
 obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁹ ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-
 monoq-wayukagaraqa yemá ítáamma Ítuma yeqtí yúbi
 maréna waéqma itaí-áímmá tiráiyé. miráitata é mi
 táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí
 yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

*Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amíkáae téta ítama
 aónaraae.*

²⁰ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-
 monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe.
 kuqtaruríq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá
 kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake
 yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta
 aamá ítama yainánéta urááe.

²¹ ánibo yemá maará téta ítama aónaraae.
 ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú
 kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-
 yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatíq
 kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kényiraate
 árain-aimma kétima-yimene.

²² emá nóine téq aúyánámmá kéitaano?
 Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa
 aménúnataabi íyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

23 miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye:

24 móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarácq áwîkaraq waímma náawabiyo?" téna tiráiyé. áníbo yemá maará-tima-amikaae: "Títaani amané." téta tirááé.

25 ánnibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "móra-yataaqa Títaannamo wárainaga kanaarácq Títaamma áméro. áníbo Áánûqtuni móra-yataaqa wáinaqa kanaarácq Áánûqtumma áméro." téna Ítuma tiráiyé.

26 miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááé. Ítuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma itáá eta aamá íma téta paatí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

27 yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááé. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone.

28 áníbo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: "yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. 'móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaarácq ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.' tiráine.

29 itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiyé.

30 anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiyé.

31 anaaékaqa mamá mikáq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa móraiq umá pukuráiyé. áníbo keqnáámmá móraiq umá abapaké móra-watanonaama

mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukurááe.

³² miráitana min-íníkógáráq pukuráíye.

³³ ánibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa min-íníkóma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá mataáne.” téta Ítumma ítama aónaraae.

³⁴ minnáyaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragáráq waagaráq íbêqa maa-kánááráqá mamá aaraukáqá káuraae.

³⁵ anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe.

³⁶ ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkáráá umá maéta íma kanaaraq puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie.

³⁷ ánibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. pááqya-tabikemma íramô karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. ‘uyátárai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’

³⁸ Mótetima wení anáábútááama pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máíye. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Ítuma tiráíye.

³⁹ Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma áamáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe:

“yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne.” téta tirááe.

⁴⁰ ánibo yemá ikatîq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama náawabiyo téna Ítuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

⁴¹ Ítuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo?

⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine.

‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.

emá ketiyáán-urapaq márenaraq

⁴³ anaaékaqa kemá

ení namuro-wáyúkámá mamá

ení aítauq aménáápáq yíkánata wínoe.’

téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine.

⁴⁴ Tébitima wenamáárîq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máiyó?” téna Ítuma tiráiyé.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

⁴⁵ máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama ítaraae. ánibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye:

⁴⁶ “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire iyábá ôriq umá káyikaiye. yemá téta waayúka áíkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráo-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ánibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá

yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte.

⁴⁷ ketoq-nóínímmá yetí naammá íma meyaníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yainái-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

21

keqtoq-íníkmá Áánûqtukaq amuqá marakéna móneqa ámikaiye.

¹ Ítuma aónama kéyautena aónaimma móneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta móneqa maraí-yáwáápi móneqa má-makaae.

² ánibo Ítuma aónaimma mórama keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata móneq-yawaapi mó-makaiye.

³ Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníkmá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyé.

⁴ máqtemma maa-káyúkámmá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-íníkmá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyaníq umá nání-moneqa íma matokáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táíq umáginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

5 yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íráqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Îtuma maará-tiraiye:

6 “máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye.” téna Îtuma tiráiyé.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Îtuma tiráiyé.

7 yemá Îtumma maará téta ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínáyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááe.

8 ánibo Îtuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiyé.’ tínômanibo kerawáqá íma yinaaemma ko wáráaro.

9 anaaékaqa webómá kéeta anón-aiíqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaarác íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye.” téna Îtuma tiráiyé.

10 móragaraq Îtuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááiqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááiqa ínoe.

11 ánibo maa-márábímmá anómma márûma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kénana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

12 miráimanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpáq mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwîqtaba mamá kîni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwîqmeta wínoe.

13 ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá ke-qtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe.

14 miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminoe.

15 kemá kenamáárlq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itaí-yátááqá timíniye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqti namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe.

16 keqtibomá keqtinóma keráwáqti móra-naeogoma keráwáqti tibâqawaayuma keráwáqti aanábómá mamá keráwáqti namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tíkamma keráwápikémá yaímma puínoe.

17 kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá ti-wáágínomanibo

18 keráwáqti tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tíkamma puínoe.

19 keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqti túwaraimma paá mánoe.

“Yérútááre-maruqa táíq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

20 miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááiq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márúqa mamá táiq í-kánáámá pááq iyé tínoe.

21 mi-kánáaráqá Yúria-marupaqa máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ániibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqa máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ániibo márúkoni aaumépaqa máiya-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro.

22 maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayaí-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye.

23 mi-kánáaráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náámma káyime-noinikaraga tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánáaráq Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma áyámma umáyikaniye.

24 yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma kúpuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ániibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igáríq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaekaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

25 ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wíyokakaraq wiyókakáráqá pááq íniye. ániibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kemetainata máqten-anna-wayukati íyákoma táiq kéinata ikatíq ínoe.

26 maa-márábí máqte-qtataaqa pááq ínena ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatíq kéiyana yúgabaaq ínata kekaa q ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínipoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe.

27 mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínímma anómma akoqnáágarag tágama-yataakaraq kumíniye.

28 anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

29 móra waéqma itaí-áímmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro.

30 aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae.

31 móraiq umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaaráq keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínena kéiyé.

32 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe.

33 aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

34 miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma ítáabo.

íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaaráq uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye.

³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq waakákoraa umá pááq íniye.

³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnáama tímíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaaráq itó-inoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Órîbêti-anuraq aúma ko kéwaine.

³⁸ ánibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení wataáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima tímá akoqnáá éna anó-kayukaraq 'Ítumma awíqma yiménúne' tiráiyé.

¹ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqa kótámaki-kanaama pááq ínena uráiyé.

² uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yiráati-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae.

³ ánibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnoabaq pékaima óq-awiqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-íyápó-ánnábíkéné.

4 ánibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáraq watáama téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye.

5 miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe.

6 ánibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena Ítumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiyeye.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

7 aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá páaq uráiyeye. mi-kánááráqá mórana tipí-típi-naateqa ikaméwaone.

8 miráitana Ítuma Pítaayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa naano.” téna tiráiyeye.

9 ánibo yenákáamá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye.

10 ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá mín-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peráinna-naupaq ko péráakao.

11 mín naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnna uma

aráqmata-namma náanaq wáiyó? tiyé téka timá ámekao.’

¹² mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wáinamma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ ánibo min-nákámá uréta Ítuma tiniq umá aónatuweta yenákmá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

¹⁴ kanaamá pááq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae.

¹⁵ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tíkáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne.

¹⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ ánibo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiyé’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro.

¹⁸ kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nanúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé.

19 áníbo keqnáámmá Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma yímítuwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá ítáaro.” téna Ítuma tiráiyé.

20 anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúmá Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

21 miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyé.

22 owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyé. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránî-nakoma anómma táimeyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyé.

23 Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeíyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyé?’ tirááe.

24 áníbo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkápimma uyátá-maqma anómma máiyé téta téite kéowana

25 Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáárake

waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáaraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamáárîq yetábá kéte.

²⁶ miráinaq keráwátê mórariq íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno.

²⁷ náawaq uyátá-maqma anómma máiyó? aáwaqa naíráqô mái-narabi mayai-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq mái-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

²⁸ taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéitaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane.

²⁹ ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náápaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá mórariq umá kétimune.

³⁰ annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ánibo keráwáqá náápaakaraq-abitaraq maéq Ítiráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yainai-wáyúkámá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaémma umátikaniye’ tiráiyé.

³¹ Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-uwo’ timá ámikaiye.

32 kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnáá umáyikaa.” téna Ítuma tiráiyé.

33 ánibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupaq ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye.

34 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráiyé.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

35 maa-márábíké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitanaapoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ánibo yemá yauwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe.

36 miráitana Ítuma maará téna timá yímikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ánibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama keyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno.

37 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtabá maará kétéye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô pááq ina-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyaíno. owé. máqten-aimma keqtabá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

38 ániibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yawwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqiye.” téna tiráiyé.

Ítuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétéye.

39 Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óribêti-anuraq uráiyé. ániibo wení iyápó-annama anaáe waqmé urááe.

40 min-áúkápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéiyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáino.” téna tiráiyé.

41 mikáké Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyé. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye.

42 “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaa. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraao.” téna Ítuma nunamupí tiráiyé.

43 ániibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Ítumma mamá akoqnáá umákaraiye.

44 Ítuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kítitana áúnobakemma imutigómá naægóráá nommá auména marabí kuqturáye.

45 nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máapaq uráye. ániibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí iyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááe.

46 ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itarâq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Ítuma tiráye.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáye.

47 Ítuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúqtaatini anaaé irááe. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnábíkénápóana wemá Ítuni-amakaq iréna ámôqnanena uráye.

48 miráimanibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-aubi maré á/môqnanane kéono?” téna Ítuma tiráye.

49 iyápó-annama Ítute máqeo-kayukama miqtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááe.

50 ániibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákéna ayáánurapake aáqa áaipike agáutukaimanibo

51 Ítuma minnâ aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyē. ánibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárakómá keqñáámmá íráqôniq uráiyē.

52 uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyē.

53 máqte-kanaama kemá keráwáqtê anó-monoq-naupaq máqē uráunamanibo kemmá íma tînêkukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minnâ keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqñáágaraq pááq iyé.” téna Ítuma tiráiyē.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyē.

54 Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááē. ánibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqē-uraiye.

55 kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqē-uraiye.

56 móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayái ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Ítute máqē-uraiye.” téna tiráiyē.

57 miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyē: “maan-íníkkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyē.

58 anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá

emá Îtun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé.

59 anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “árainé. maan-nákómá Îtute máqe-urainé. wemá Kááriribake-naqiye.” téna tiráiyé.

60 ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kítitana páátákáá kokórigoma áama tiráiyé.

61 ánibo uyátárai-naqa Îtuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráiné. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá Ítaraiye.

62 ánibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiyé.

yemá Îtumma wíráa kéumaketa ikákaae.

63 Îtumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae.

64 yemá tabaráábenapo Îtuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta Ítama aónaraae; “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe.

65 ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrakaq Îtuni aamá Ítama yaíkaae.

66 aaqá utamákaitata Ítíráaeobake anó-kayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabí áíkuteta yemá

Îtumma awíqmeta yeqti káánítóre-wayukaraq uréta maará-tiraae:

⁶⁷ “emá keqtaá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Îtumma ítama aónaraae. ánibo Îtuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe.

⁶⁸ ánibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe.

⁶⁹ miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Îtuma tiráiyé.

⁷⁰ máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárîq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Îtumma ítama aónaraae. ánibo Îtuma maará-timaa-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minná kemúne.” téna Îtuma tiráiyé.

⁷¹ ánibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaq ítánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

23

Pááíratini aúrakaq Îtumma aamá ítama yaíkaae.

¹ miráitata máqtemma itó-uma ánateta Îtumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

² yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyé. táákiti-moneqa Títaamma amíyábá aammá káutikaitaae. ánibo wenamáárîq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe.

³ ánibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyé. ánibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárîq mi kéténe.” téna tiráiyé.

⁴ miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiyé.

⁵ ááqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúríá-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa urááe. Káárirí-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiyé.” téta tirááe.

yemá Érôtini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

⁶ Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemmá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiyé.

⁷ ánibo Pááíratima Ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érôtima yabíkáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érôtinopaq uráiyé. mi-kánááráqá Érôtima Yérútáárebaq máqe-uraine.

⁸ Érôtima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine. Érôtima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátáárîq ínaq aónanaae tiráiyé.

⁹ miráitana Érôtima máqte-qtataqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érôtimma timá ámikaiye.

10 uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta akoqnaá umá Ítumma aamá timákaraae.

11 ánibo Érôtigaraq wení ááiq-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íráqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyé.

12 naayóbáqá Érôtima Pááíratite namuroíq urááyane. ánibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uráiyé.

13 Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áikutaee.

14 ánibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táiq kéiyé.’ kéte ánibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ánibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaínáa-waigoni áaimma maami-nákópíkémhá otaa-qtátááqá íma káonaune.

15 Érôtigaraqa miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráiyé. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae.

16 miráinaq kemá tebûqa ámítuweq timákáanana wíniye.

17 miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiyé. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánáaráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye.

18 ánibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe.

19 Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane.

20 ánibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo

21 yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápaa. kaapaq-yátáq ikámma aráápaa.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe.

22 ánibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórana otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebûqa ámituweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráiyé.

23 miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma íyakaao.’ tirááe. ánibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye.

24 miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráiyé.

25 min-nákómá kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráiyé. ánibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáiyé.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma ítaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtoamma min-nákómá íbêq wení naaópake íréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábûkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráíye.

²⁷ taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtábá umákaraae.

²⁸ miráitana Ítuma waaréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáábake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yáráaro. paá keráwáqtábábi keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yáráaro.

²⁹ ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá pááq ínatama keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráíya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaaráq iyápóma ákáríayamma anaamoq-nóínímmá iyápóma náámma ímo kámiya-noinimma yemá yimuqá maránóe tiráíne.’

³⁰ mi-kánáaráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímûraataa yama yawááq oro’ tínoe. ánibo pááqyan-anugoqtaba maará-tínoe. ‘keráwáqá keqtáá yawááq oro.’ tínoe.

³¹ íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?” téna Ítuma mirá-tiraiye.

³² yemá kágo-nakaratagaraq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Ítukaraq mórabi yíkamineta urááe.

33 yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwîqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakaraae. ánibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq ítaae. móra-waigomma Ítuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma íyaketa urááe.

34 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaa. maami-qtátáárîq o-wáígóní áaimma yemá íaonaraae.” téna Ítuma tiráiyé. ánibo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma yáátáá urááe.

35 aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ánibo kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaaráq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno.” téta tiraae.

36 ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákaraae. yemá waaqókáq iréta ikaa-q-wááéní-nómmá amínéta

37 maará-tiraae: “árainma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaaráq enamáárîq áwáqnaa uwo.” téta tirááe.

38 aqnókáq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: “maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.”

39 mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáiyé: “Metáiyawabono? kanaaráq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágáráqá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé.

40 miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá

ítátuwena maará téna awááguraiye: “emá wetê mórariq umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikatenó?”

⁴¹ kerátátí anónnáma ummaatamá mayaúye. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátáárîq íuraiye.” téna tiráiyé.

⁴² min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánáaráqá emá keqtábá aúyánámmá itaaó.” téna tiráiyé.

⁴³ ánibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma pukuráiyé.

⁴⁴ íbêqa aabaúgómá aúkáamaka kéitana aabaúmmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq kumáwéna énáikariq uráiyé.

⁴⁵ ánibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaq abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóîq uráiyé.

⁴⁶ ánibo Ítuma anókaq maará téna ááyama tiráiyé: “ketiboó, kemá ketí taáma enayáápi kémaraune.” kétena Ítuma pukáiyé.

⁴⁷ ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tiraiye: “árainé. maan-náqá arupúnare.” téna tiráiyé.

48 máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq kéyabiteta naaúpaq kóuraae.

49 máqtemma Ítuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááribake iréta Ítuni anaaé waqmé ye-nóinikáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni muríanóbáq makááe.

50 móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatébakenare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítóre-naqiye.

51 miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine.

52 miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Ítuni arááq-auma mayánîqtaba ítama aónaraiye.

53 miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábaráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-muríanóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááe. ánibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákáraapine.

54 minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráiyé.

55 Kááribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-muríanóbáqá aónaraae. ánibo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaniyo téta minnágaraq ko aónaraae.

⁵⁶ yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. ánibo ámáan-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

¹ Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe.

² yemá aónaamma óqtamma muriákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae.

³ ánibo yemá mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae.

⁴ yemá minnýaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye.

⁵ mi-nóinímmá ikatîq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkápimma nôraq itaráq paá mái-nakoqtaba abáá kéoo?

⁶ wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááriribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá ítáaro.

⁷ wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye.

8 naayóbáqá Ítuma mirá-tirai-poata yúyánámmá ítátuweta

9 yemá muriánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. ánibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae.

10 Maríaa Máátarini Yóáanaama Maríaama Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkáráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwí kai-kayukama mó-tima-yimikaae.

11 miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwí kai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráámanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yímikaae.

12 miráitanamanibo Pítaama itó-uma muriánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. ánibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-auyanamma ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

13 mi táoq yeqtí aúkáapike kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqá (11 km) ayátáákakaane.

14 yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye.

15 yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamáárîq yimakaq iréna yenákátê yagaroqtamá uráíye.

16 miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye.

17 ánibo Ítuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nói-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágitana yóikoma waemmá amáguraiye.

18 ánibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yawwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráiyé.

19 mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráiyé. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnaá-aimma tiréna akoqnaá-mayaima maténa kéiyé.

20 ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púitata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae.

21 miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yawwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráine. ánibo móra-aikaraq wáiyé. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minná íbêqa kaumo-kánááráqá pááq kéiyé.

22 ánibo íbêqa keqtaábiké yaímma-noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma tímá tíméwataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muriánóbáqá uréta

23 Ítuni arááq-auma íaonaraae. ániibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máiye tirááe.’ téta tirááye.

24 ániibo keqtáábiké yaímma-wayukamma muriánóbáqá uréta aónaamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

25 ániibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéiye.

26 minná yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqa í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayánîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyeye.

27 mikáké áaimma átárena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

28 óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Ítuma miráuma abákákáá wínéna uráiyeye.

29 miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoreta maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye.

30 anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ániibo Ítuma yammá

maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye.

³¹ Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ániibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá Íaonaraaye.

³² ániibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq kényuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábíkén-áímmá áaimma titaka ketauyana kerátái tiyakoratama íráqôniq uráíye.” téta tirááye.

³³ mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ániibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye.

³⁴ mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “áraíne. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae.

³⁵ miráitata min-nákámá máqte-qtataqa aapaqô pááq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶ yemá min-áímmá kététa máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye.

³⁷ miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta íkatîq urááe.

³⁸ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaaó?”

39 keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Îtuma máune. tiyáama yuwaíyana ínaq maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátamma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátamma íma wániye.”

40 Îtuma mirá-timatuwena ayáánaa aítauqa níri-abuma yiráátiraiye.

41 yemá ‘árainé’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye.

42 ánibo yemá noyááqa agamáráamma améwana

43 Îtuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

44 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímiqma ánatarauanae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Îtuma tiráiyé.

45 ánibo Îtuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae.

46 ókaraq Îtuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé. ‘Metáiyama yauwéqma yiwirai-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánáaráqá yauwéqma itó-iniye.’

47 ánibo áwîqtabama máqten-anna-wayukabi kétiyata yemá yirummá waeraíyana Áánûqtuma

yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútáábake áaimma átáma téraq

⁴⁸ keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro.

⁴⁹ itáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tirái-qtataaqa keráwákáq kenamáárîq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵⁰ Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé. wení ayáámma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye.

⁵¹ wemá Ítuma waaroqá kéyimitana Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵² miráitata yemá Yérútáábepaq yauwéqma uréta yimuqá makááe.

⁵³ ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

áúgen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long
tokples Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84